

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Tertia Siue Borgia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1649

Historiæ Societatis Iesv Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14153

HISTORIAE SOCIETATIS IESV LIBER SECVNDVS.

ED nouus iam annus, nouus Pontifex, cumque eo noua rerum materia stylum in Europam vocat. Pius Quartus quinto Idus Decembris, quo sine Vicarium Christi decebat, naturæ concessit. Narrauit Polanco Marcus Antonius Columna, qui rei præfens interfuit, cum Ioannes Moronus Cardinalis quædam ei statuenta suggereret, eaque Pontifex differret in crastinum, Cardinalem aperte denunciaffe, medicorum sententia ei non ultra quartam vitæ horam superesse: ad eamque vocem nihil conterritum Pium id modò dixisse: fiat voluntas Domini. Supremam dein vnctionem adhibente Borromæo Cardinali, ita præfenti suscepit animo; vt Ritualemente ante se librum statui iuberet, rector ipsemet Cardinalem, ne quid fortè solennium ad Summos Pontifices id loci ceremoniarum omitteret. Nec multò post, cum ad excipiendam Crucem, quam idem Borromæus porrigebat, studio se, conatuque ingenti commouisset, ac pignus illud vitale arctè strinxisset, in eius complexu spiritum supremum emisit. Multis per omnem Societatem (vt æquum erat pro Summo, atque optimè merito Antifite) precibus, & sacrificijs supplicatum. Noui creatio Pontificis eò Diuinæ curæ impensius commendata, quòd externa rerum facies minabatur Comitia nec quieta, nec ita breuia fore. Verum, vti semper, ita tum maximè in Comitibus illis Dei præsentia, & Numen apparuit. Non omnium solùm opinione celerius, sed is, quem prope nemo sperasset, octauo Idus Ianuariæ Anni, quem exordimur, creatus est Summus Pontifex Michaël Gislerius, cui vulgò Cardinalis Alexandrinus, ex vrbe Infubrum Alexandria Oppido Bosco patriæ eius proxima nomen erat, nobile germen Prædicatoriæ stirpis, vir in omnes partes optimus, & eo dignus fastigio. Is ille est sanctimonius, ac rebus gestis clarus Pontifex Pius Quintus. Animaduertentur Socij Romani, quod & comperi (vtcunque euenit) non semel postea contigisse (nihil enim præcipui nobis adscribimus) cum primùm circumactus est orbis poenarum, ac precum ad eam rem domi institutarum, quæ per cunctos vicissim ibant domesticos, Pontificem statim creatum esse, qui ea continud edidit summæ erga Societatem benignitatis documenta, vt dicerent Patres secundum Marcellum, quem terris Deus tantum ostendit neminem fuisse studio erga eam maiore. Pignus illustre fuit, non tam re, quam nouitate memorandum, quòd inter solennem pompam, qua noui Pontifices ad Lateranensem Basilicam peruehuntur, cum inter spectantes pro foribus domus Professorum Præpositum Borgiam vidisset; ad lecticam accitum, arcto primùm complexu aliquandiu, tum longo sermone ad dimidiatum horæ quadrantem tenuit, toto interim consistente, & expectante agmine, nec sine varia Procerum, circumfusæque multitudinis admurmuratione. Dum verò idem Præpositus Borgia de more ei Societatem tradit, & dicat, memoratque quarto eam solenni voto in quaslibet religionis causâ peregrinationes Sedi Apostolicæ obligatam: atque totam, seque in primis adesse paratum, quocunque eius Sanctitas nutu designaret, siue ad Hæreticos, siue ad Turcas, siue ad Ethnicos, aliasque cuiusuis modi à fide alienas, ac barbaras gentes capessere extemplò viam; vt verè, atque ex animo Franciscus loquebatur, eratque Sanctissimus Pater integer, ac rector; ad eam pietatem illacrymauit. Itaque peramanter interpellat, idque, quod egregiè præstitit, profitetur, plurimum se, & consilio, & auxilio Societatis vsurum. Nec mora: eodem tempore, cum Maximilianus Imperator, imminente Turca Pannoniæ, conuentum Augustæ Vindelicorum de ratione belli gerendi edixisset; deque Religionis rebus simul agitandum

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

E

in

1
Pontificis Pij
Quarti obitus.

2
Pontifex crea-
tur: Pius Quintus.

3
Benignum se-
Borgiæ, ac So-
cietati præbet.

4
Multumque
Societate vti-
tur.

in eo conuentu rumor ferret, quod tanto curam incutiebat bonis maiorem, quanto Cæsaris animum idem rumor incertiorē ferebat; iubet Pontifex edī sibi nomina eorum, qui cum ad alias, tum ad hanc nominatim expeditionem idonei forent. Tum quicquid beneficiorum, atque immunitatum vel ante eum Pontifices, vel ipse met modo Summus Inquisitor Societati concessisset, ratum voluit esse; confirmavitque, iussu Cardinali Amuljo, qui præsens aderat, viua vocis oraculum rite testificari. Nec multis post diebus ex triginta ferme, qui nominati fuerant affatim instructi, paratique ad pergendum, quocumque Pontifici videretur, ad Augustanum conuentum Hieronymum Natalem, & Iacobum Ledesnam selegit; atque Petrum Canisium post finem Comitiorum, quibus ipse quoque erat interfuturus; iubet demandatam à Pio Quarto legationem persequi. Ad hæc, quod cum Pio Quarto tractatum fuerat, Andream Ouiedum Aethiopiæ Patriarcham, & Melchiorē Camerium Nicænum Episcopum, missis ad vtrunque diplomatibus (quando Aethiopica expeditio, cuius gratia consecrati erant, vota fefellerat) transferre se ad Iapones, ac Sinas iussit, ne latius per Societatem honores spargi oporteret. His anni principio gestis, post hæc Vincentio Laureo, quem in Montis Regalis Episcopatu successorem sibi crearat, cum Apostolicum Nuntium in Scotiam mitteret, Edmundum Haium Scotum Parisiensis Collegij Rectorem, & Thomam Darbishirum Anglum, qui Dilingæ versabatur, adiunxit comites. Cum Thoma Orfino Strongulanorum Episcopo, quem ad visendas Regni Neapolitani Ecclesias mittebat, Christophorum Rodericum ire iussit. Catechismum ad Parochos ex Concilij Tridentini sententia, & commendatione conditum varijs linguis editurus, Gallicè vertendum, Germanicèque, & Polonicè Societati dedit. Qui ex Oriente ad ipsum Pontificem venirent eorum interpretandas literas, ipsosque tractandos Patribus nostris attribuit; ipsidem commendatos voluit Heluetios Pontificiæ custodiæ. Eiusdem iussu consultationibus de corrigenda Sacerdotiorum assignatione (Datariam vocant) Ioannes Polancus interfuit. Coactis in regionem vnā meretriculis, vetitisque alijs, præter duo, adire templa, iussisque ad stas conciones conuenire; concionatores in ijs templis de Societate apposuit: quorum vocibus haud pauca ab infami cœno abstractæ. Denique Catechumenorum quoque domus suscipi procurationem voluit. Præcipuus auctor huius imponendi muneris neophytus nobilissimus Michaël Gislerius fuit; qui Elias olim Carcoffius nomine, cum inter Hebræos Italiæ re, dignitateque, ac paternarum scientia superstitionum facillè princeps, & Synagogæ quoque, tum Romæ præpositus esset, nec vir extra perfidiam malus, ipsiusmet hortatu Pontificis, à quo Cardinali familiariter dilectus erat, conuersus, & ab eodem supremo die Pentecostes magna cum ceremonia, vnâ cum tribus liberis, ac nepote baptizatus; denique & in Michaëlis nomen, & Gisleriam gentem adscitus, magno statim ardere studio cœpit inuentum ab se thesaurum cum Hebræis fratribus comunicandi. Nec studium nequicquam fuit. Coniuncta cum Patre Ioanne Baptista Eliano, à quo ipse quoque institutus fuerat, industria, breui tam multos Christianæ legis amore incenderunt; vt iam & domicilium amplius Catechumenis capiendis, & diligentior cura edocendis, regendisque requiretetur. Quibus rebus de Michaële suo cognitis, Beatissimus Pater lætitia exultans, & ædes laxiores cœdemit, & totam contubernij administrationem ad Societatem detulit: quamquam nummaria procurationis molestias deprecante Borgia, satis habuit catechesim, & disciplinæ domesticæ rectionem assumi, & hanc etiam per extraneos procurari. Ineunte Iulio suscepta procuratio est. Nec diu bono Michaëli dilata merces. Qui cum in solida virtute plurimum breui interuallo profecisset, ac nominatim per Diuinissimum Eucharistiæ Sacramentum ita roboraretur, & inardesceret, vt, nisi matrimonij tenerent vincula, confestim ab seculo in religiosa claustra se abdere decretum haberet; à Deo in tutiora, & sanctiora cœli claustra quàm optimo fine translatus est. Tot inter summæ documenta benevolentiæ Sanctus Pontifex, cum vbiq; etiam paternè omnem protegeret, ornaretque familiam, & Romanum Collegium quinquagenis in singulos menses aureis subleuaret, & annuis

5
Confirmat
cuis priuilegia.

6
Missiones ex
ca instituit.

7
Catechumenorum
procuratorem
Societati tradit.

8
Catechumenorum
procuratorem
Societati tradit.

fundaturum vectigalibus recepisset; sub autumnum terrorem ingentem, neque eum vanum iniecit, ne quid in ipsa Societatis regula, & constitutione noui moleretur. Interim nauis coloni fruges tantò educabant vberiores; quantò summus agricola eorum benignius operam exercebat. Et quanquam opus pro sua quisque virili faciebat; omnium tamen felicissimè proueniebant Eliano labores: qui non modò complures Hebræos; sed & scæminas duas Saracenas domi suæ nobiles iam dudum captiuas ad Christum tandem hoc anno conuertit. Iam multa de alijs quoque priuatim, ac publicè commoditatibus partis memorari possent: sed vnam, quæ ad seruatam prope Urbem pertinuit, satis fuerit explicuisse. Extremam sub æstatem in eâ regione, quæ ab Columna Antonini ad Portam Flaminiam (Populi vocant) pertinet, pestilentia instar coorta est lues, vitio, vt creditum est, aquæ in lacunis adiacentium hortorum corrupta, quæ & aërem, & sensim permanens puteorum aquas infecerit. Parœcia Sancti Andreae cognomento à Phrachthis, proxima ijs hortis calamitatem prima sensit. Ac principiò Pauli Bubali domus, viri in eâ vicinâ nobilitate, & pietate præstantis, inopi turbæ, quæ potissimum sternebatur, perfugium fuit. Is, crescente malo, Cardinalem Amulium Parœciæ eiusdem patronum admonet: Cardinalis, atque ipsemet Paulus, quòd Parochus suppeditandis occidentium multitudini Sacramentis haud sufficeret, à Borgia auxilium petunt. Hæc fuit prima Sodalibus ei calamitati succurrendi occasio. Continuò igitur Franciscus expertorum par Sacerdotum, qui rem totam cognoscant, designat. Hi, dum ostiatim, ynà cum familiari Cardinalis Amulij, domos inuisunt, reperiunt miserabiliorem opinionem rerum faciem: totas alicubi familias, in summa omnium rerum inopia, stratas humi agentes animam: adeo, vt cum fores interdum pulsantibus nemo aperiret, nemo responsum daret, & videretur solitudo inesse; tamen introgressi hic virum, ibi vxorem, alibi filios miserandum in modum humi tota domo abiectos viderent. Hæc Pater Generalis vbi cognouit, non auxilio animis duntaxat, sed corporibus etiam curandis opus esse intelligens; cœpit è Romano Collegio, simulque Germanico cibos ex agrorum vsu præparatos, ad eos, qui maximè laborabant, submittere. Verùm maior erat mali moles, quam vt posset priuata tenuitate sustineri. Admonetur Pontifex, qui pro paterna sua caritate vehementer casu indoluit. Admonetur item, incitanturque ad opem ferendam Urbis Conseruatores. Pontifex Cardinalem Ioannem Franciscum Gambaram designat, qui toti negotio præsit. Conseruatores duodecim nominant viros, ad quos quicquid opus sit referatur. Præterea pecuniam in ægros distribuendam, medicos, & pharmaca Pontifex attribuit: Populus Romanus panem, vinum, carnes: ad hæc Cardinalium quidam, ac priuatorum Ciuum non pauca contulere. Rei totius administratio Societati ab ipso Pontifice demandatur. Tum Pater Generalis alios assignat, qui corporibus, alios, qui animis agrorum nauarent operam. Instituitur commune diuersorium, in quod egentissimi quique, quibus omnino domi nihil esset, separatim viri, scæminæque inueherentur. Cetera multitudo, præterquam quod singulis in domibus constitutæ sunt pretio conductæ probatæ mulieres, quæ assiduæ essent, in quindecim vicos distributa est. Singulis vicis duo de Societate præpositi: his duodeni attributi extranei adiutores: Socij cum medicis bis quotidie singulas obibant domos: cumque scripto exceperissent, quod vel ad medicamenta, vel ad cibos præscribatur, id omne cum studio, fideque elaborandum curabant: dein deferebant ad ægros in tempore. Dignum erat pietate Christiana spectaculum, vbi Socij cum manipulis illis duodenum adiutorum, & eo amplius (nam multi se adiungebant voluntarij) è suis prodibant hospitij, inque diuersa digressi circum suos quique vicos, portiones, vel cibos in concinnatis ad id gestabant ferculis: quod cuique aptum erat summo ordine, & hilari caritate tribuentes. Demum ita res processit, vt ordo, & alacritas, & constans laborum tolerantia toti Vrbi mirè probaretur: omniumque opinione, & affirmatione medentium, ingens mortalium vis ab euidenti exitio conseruaretur, eo maiore Dei munere, quòd tali & tempore, & ministerio nullius Sociorum tentata est valetudo. Eximia etiam spectata hisce in officijs est So-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

E 2

dalitij

8
Aegrotis in
Vrbe insigni
cura succur-
sum.

9
Sociorum, alio-
rumque ardor
in subleuandis
ægrotis,

10
Pauli Bubali
caritas.

11
Seminarij Ro-
mani & Col-
legij Germani-
ci pietas.

12
Mors & virtus
Mercini Cor-
nozij.

13
Et Hieronymi
Lucensis.

14
Romanorum
Societatis do-
morum status.

15
Dramata tu-
multuosa ve-
tat Borgia.

16
Tyrocinijs ad
Sancti Andree
origo.

dalitij Sancti Hieronymi caritas, & Pauli Bubali: cui tamen filium principem stirpis id malum abstulerat, & ceteros liberos, atque unam uxorem lecto affixerat; tamen præ publici boni studio decessisse omnis cura domesticæ calamitatis, sensusque omnis videbatur. Retulere suam quoque laudis partem Romani Seminarij, & Collegij Germanici adolescentes. Ex hoc Collegio nobiles Conuictores, super cetera officia, procurandorum mortuis funerum prouinciam sibi adseuerant. Quamuis autem nemo ex impenso ægrotis seruitio Sociorum decubuerit; suum tamen aliqui Romana Societas, quinque hoc anno desideratis, cælo tributum pependit. Decimo quinto Kalendas Septembris, prædicto haud semel sui obitus die, Martinus Cornozius Cantaber decessit: qui cum genere nobilis, ac Diaconus Societatem iniisset, recusato constanter Sacerdotio, famularia opera multos annos tractarat insigni cum integritate animi, & caritate. Hic est, qui voluentis seculi anno quinquagesimo comes Lainij in Africanam expeditionem profectus, in ægrorum curatione militum, partem laboris virilem tulit. Hunc extremo eodem mense Hieronymus Lucensis Coadiutor Nouitius sequutus est morte memorabili: non solum quia sancta, sed etiam quod Deus in eo uerbis gratiæ suæ thesauris locupletando, transferendoque, in tutum festinare uisus est. Nam non nisi tertio ante mense, & insigni uocatione ad Societatem accesserat: cumque iam grauius ægrotans indicasset Confirmationis Sacramentum haud dum sibi adhibendum, ipsum Confirmationis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & supremæ Vnctionis, Sacramenta quatuor eodem die suscepit, atque obiit. Hi, alijque in Cælum: amplius octoginta in varias terræ oras Roma profecti: quorum præclaram manum quinque & triginta numero ad se Pontifex simul deductam, & exhortatione, & rosariorum consecratione, & donatis cereis agnis, lætus lætam dimisit. Inter hæc domus Professorum, & cetera Romana domicilia augebantur omnia, præter Collegium, in quo iam triginta duntaxat supra centum degebant: intento scilicet Francisco minuendis impensis, quo sermonum, atque orationum causas, de quibus annali priore dictum est, amoueret. In Germanico amplius ducenti viginti educabantur adolescentes insigni plerique nobilitate: quorum tres & octoginta, pars Theologi, pars Philosophi. Ibi sub Perias ante Cineres cum habitu magna celebritate drama esset, in quo Sanctæ Catharinæ Virginis nobile edebatur certamen, præque confluentium multitudine non nihil turbatum esset; uetuit in posterum Franciscus tanto apparatu ea spectacula exhiberi. Adeo viro optimo ne lucra quidem cum aliqua iactura placebant. Seminarium non solum augebatur, & ipsum Conuictorum numero, sed etiam celebritate famæ, ut exortas initio turbas, & obtrectationes abundè iam per se quisque refutaret ex ijs, quæ experta re, oculis, & manu teneret. Hisce quatuor Societatis Romæ domicilijs hoc anno quintum accessit. Sacellum erat S. Andree in Monte Quirinali animarum cura obligatum in potestate Ioannis Andree Crucij Episcopi Tyburtini, adiunctamque habebat domum, & hortorum aliquantum, quæ item erant in potestate Cruciorum, quæ Tyburi est familia nobilis. Hæc anno ante hunc proximo, adhuc Vicario Borgia, suasu maximè Lucij Crucij de Societate Episcopi fratris, quia locus habetur salubris, translata aliò animarum procuratione, domui Professorum adiuncta fuerant, ut Socijs in Vrbe valetudinarijs perfugium essent. Ceterum hoc anno cum domus Professorum haud caperet Nouitios, quorum numerus in dies augebatur, Franciscus eam sedem probationis domui dedicauit. Adfuitque opportunè ad maturandam rem diuina benignitas. Ioanna Aragonia Ascanij Columnæ olim uxor, Marci Antonij mater, habebat propter id Sacellum domum cum hortis. Ergo pia Princeps, cognito Francisci consilio, domum eam, hortorumque partem, & aliquod pecuniæ donat, atque expleturam se dotem recipit. Ex ea pecunia cum fabri murarij de Societate domum concinnassent, sacellumque properè instaurassent, initio Augusti sub Iulio Mancinello Præfecto, nouum in domicilium pars Nouitiorum migrarunt. Eaque uocata tum est secundaria, ac minor probationis domus: cum apud Professos maior, ac prima restaret Alfonso Ruitij institutioni commissa. Verum quàm tenue id exordium fuerit, qui addita paulatim ædificia, & Nouitiorum gregem,

qui

qui cum hæc in eadem domo scribebamur, præter veteranos, amplius centum numerabantur, spectat, non facile animo finget. Tuguriolum potius, quam domum dixisses. Cum angustissimè, & quod consentaneum est, perincommodè habitarent; tamen principio haud plures viginti vniuersa numeravit familia. Patres tamen nescio quid magnum adeptos sese rebantur. Nimirum magna illa paruo sub tecto pietas, illa fidelis in modico grati animi memoria amplitudinem hanc nobis ædium, & cetera seuit, & educauit commoda. Quos æquum est quantum ad exteriorem patientiæ, & humilitatis desideramus materiam, tantum ad interiorem conatum adijcere: vt, quam maioribus nostris exercendæ virtutis opportunitatem offerebat necessitas, eam nobis conquirat industria: illud reputantibus, vt plus accepimus, ita plus repetendum à nobis. Ipsi deinde Sancti Andreae solennibus, cum ad sacrum, & concionem Ioanna Aragonia in Sacello instaurato, vnà cum Marco Antonio filio, & aliquot Cardinalibus, virisque Principibus adesset, cereus ei, tanquam fundatrici, de more Societatis est traditus: quæ acceptum Marco Antonio tradidit, veluti successori. Et exinde preces, & consueta fundatorum insignia fœminæ optimæ, & familiæ Columnæ, cui multum se debere Societas profitetur, conseruata sunt. Hæc Romæ dum fiunt, instaurando cuncta in Societate, amplificandoque perfectæ virtutis studio intentus Borgia, complures in Prouincias Visitatores destinat. Natalem cum summa potestate, quanta præsens ipse Præpositus Generalis polleret, vbi explicitus Augustano Conuentu esset, litas ad Septentrionem Prouincias superiorem Germaniam, Austriam, Rhenum, Belgium, dein duas Gallicanas Franciam, & Aquitaniam iubet visere. In Sardiniam Ioannem Victoriam Visitatorem mittit: duobus eius Insulæ Collegijs Prouinciæ Aragoniæ iterum contributis, quò fœrensia eorum negotia in Hispaniensi Curia commodius tractarentur, & inde mitterentur, qui hispanicè nossent. Lusitaniam Michaëli Turriano: Beticam, & Toletum Bartholomæo Bustamantio: Aragoniam Aegidio Consaluo: Castellam Antonio Cordubæ: Ignatio Azebedio Brasiliam inspectandam tradit. In Prouincia Austriæ nouum præfecit Prouincialem Laurentium Magium, qui Viennensi Collegio præerat: Germaniæ superiori Petrum Canisium restituit: & Longobardiæ, post reditum inde Benedicti Palmij, Franciscum Adurnium præposuit, potestate quidem Prouincialis, sed Vicarij nomine. Denique Indicas res per studiosè complexus, dum omni ope ad sustentandum per vltimas terras cœptum propagandi Euangelij opus, ac promouendum connititur, cum alios insignes viros, tum Organtinum Gneccum Lauretani Collegij Rectorem in eam expeditionem destinat, nominatis etiam, qui in orbis noui Prouincias Catholico Regi subiectas, quæ hoc primùm anno patere Societati cœpere, transmitterentur. Hieronymus Natalis, ac Ledesma ad Augustanum Conuentum septimo Idus Februarias Iacobo Ximeno, & alio, qui valetudinis causa mittebatur, comitibus Roma profecti, quas longum iter, & hyberna tempestas, tum inter Italiæ, ac Germaniæ fines, loca fœditate viarum, cælique iniurijs infesta serunt, pertulerunt ærumnas, Natalis ante omnes, cuius iam & ætas proclinata erat, & valetudo. Et tamen cum claudicantibus subinde caballis per interualla vicissim vnus è comitatu pedes pergeret, nullo pacto eximi volebat Natalis: verum per quantumuis niue, lutoue obrutas, vel concretas glacie vias ægrum corpus robore agebat animi suam vicem: nec vnquam tot inter aduersa ipse, ac Ledesma consultare inter se, disserere, legere etiam in hospitij, quos ad hanc rem gerebant libros, ac demum preparare opportuna conuentui destiterunt. Hac sedulitate, consensioneque, & constantia, Christo adiuuante, factum est, vt posttridie Nonarum Martiarum Augustam tenerent simul à via sospites, & ad quamuis dimicationem parati. Haud ærumnosa minùs via Canisius ab Rheni tractu accurrit. Hunc Pontifex Pius Quartus, post creatum Generalem Borgiam, ad Germaniæ Ecclesias Tridentinum Concilium, quod iam passim promulgabatur, circumferre iussit, additis rerum mandatis, quas apud quosque Catholicorum Dynastarum propriè ageret. Quod imperium obsequentissimus vir vt exhauriret, vno duntaxat via comite, hybernos quatuor menses per Boreales errauit niues: nec

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

E 3

grauio-

17

Ioanna Aragonia eius domicilij parens.

18

Visitatores per Societatem à Borgia missi.

19

Prouinciales præfecti

20

Natalis, & Ledesma ad comitia Augustana Pontificis missu contenti.

21

Canisij legatio missu Pontificis.

graviora aliunde pericula defuerunt. Adijt Coloniam, Neomagum, Osnaburgum, Moguntiam, Treuiros, Herbipolim. Principem Iulacensem Guilielmum coram, alios Dynastarum per literas conuenit: rem catholicam vbique confirmauit; Antistitum animos Pontifici Summo adiunxit: defendendarum Ecclesiarum viam monstrauit: Orthodoxæ doctrinæ semina ad Populos sparsit: multos Hæreticorum reuicit: obuijs quoque Societatis Collegijs pietate facundi oris, magisque religiosissimorum luce factorum ardoris plurimum, & alacritatis adiecit: ea quoque modesta spectandus; quòd cum potestatis Visitatoris ornatus à Borgia esset; nullam vsquam, nisi fortè suggerendo interdum consilio, partem administrationis attigit. Iuuat cognoscere inter Neomagenses suos, quàm Apostolico dignam viro rationem excogitarit, per quàm numerosæ propinquitatis certatim inuitantis sanctissimè indulgeret votis. Xenodochium legit conuiuio locum. Eò iussit certo die, quod quisque epularum appararet, deferre. Dicto die, locoque cum omnes ipse, elutis confessione animis, caelesti mensa accepisset; modicè libatas ibidem dapes, pauperibus, quos etiam diuini Verbi pane refecerat, solatia in multos dies reliquit. Ciuitatem maximè aduersùs se benignam, & in religione constantem Coloniam admiratus est: quæ diu quamquam prope orba Archiepiscopo, & vndique circumfessa, & oppugnata ab Hæreticis, nec valde purgato munita. Clero perstaret tamen immobilis, suoque refineret iure nobilem titulum, vt felix Colonia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelis filia & diceretur, & esset. Quicquid Canissus pro religione auctor fuit, volentibus animis præstiterunt. Vti ille rogauerat, decretum est in Senatu, vt pestilens iudimagister, qui complures opulentos, ac nobiles adolescentes priuatim instituebat, protinus ex eo deijceretur alea pleno munere: vt libri, qui catholicam integritatem vitare interdicerentur: vt nullus omninò Concionatoribus locus, nullus daretur Magistris, quorum religio suspicioni esset. Academici oblatum sibi Pontificio signo communitum Concilij Tridentini exemplar, magna cum reuerentia exceperunt: simulque sponderunt ad normam illius, ac nominatim ad ea præscripta, quæ de Academijs generalibus agunt, cuncta composuturos. Ad hæc Theologorum, ac Philosophorum Collegia, ex recenti lege sanxerunt, ne literarios gradus, & honores cum quoquam, nisi priùs Religionem ex Romana regula professò communicari liceret. Ex hac igitur laboriosa peregrinatione ad Augustana Comitiam profecto Canissio, ita se multiplices labores obtulere, ita in eos se vir operosus dedit; vt Natalis, quem alij ob efficacem, actuosamque industriam mirabantur, miraretur Canissum: nec solum ferreas in eo mentis vires, sed & corporis affecti patientiam in tantum durantis suspiceret. Ordinarias habebat in principe templo conciones; semel quaque hebdomada ad Imperatricis dicebat aulam: aderat frequens Pontificio Legato Ioanni Francisco Commèdono, à quo etiam ad animi sui expiationem adhibebatur. Aderat Cardinali Othoni, Præsulibus Moguntino, ac Treuirensi, & ceteris fermè Magistratibus sacris. Nec Natalis, & Ledesma quicquam cessabant: eò impensius in procurationem animarum se conferentes; quòd principio, quoniam Cæsar sapientem se se probans, constantemque Principem, de Religione non sinebat agi, modicus Theologorum vsus in Conuentu erat. Sanctiore hebdomada, cum tempore, tum Iobælo, quod ad Comitiorum felicem exitum promulgatum erat, multiplicante messem, increbuit vsque eò piarum æstus occupationum; vt duo præterea Patres accersendi ad eam legendam fuerint. Dumque non Germanis modò, sed & Hispanis, & Italis certatim se offerentibus opera nauatur, ita Paschale actum solenne est, vt haberent Hæretici, vnde sanctitatem catholicam, & monumentis viuis, & rerum testimonijs edocerentur. Comitiam inter hæc ex bono satis exordio, haud felicitate pari progressa, ingentem pijs formidinem, & curam iniocere. Coniunctis opibus Protestantes, & tanquam communi quodam furore perciti contendebant, vt Ecclesiasticis, quicunque Lutherani fieri vellent, vetricibus catholicæ Ecclesiæ, quæ ante possidebant, frui ius esset. Id nimirum consentaneum putabant, vt Ecclesiæ, quam prodidissent, spolia legerent, & præmio stimularentur impietas. Erant, qui liberam inter Prin-

21
Opera...

22
Colonie res à
Canisso gestæ.

23
Multiplices
Canisij labo-
res Augustæ.

24
Hæreticorum
constituta in Co-
mitijs Augu-
stæis.

cipes institui collationem de toto Religionis negotio peroptarent: frèti, si res ab ijs, quos minimè fas esset, ageretur; item nihil ex æquo, bonoque actum iri: & vndè plus staret audaciæ, plusque violentiæ; indè victoriam fore. Ad Conalium ex vna tantum gente, ac natione Germanica multorum animi propendebant, vt de communibus toti Christiano orbi dogmatibus illa nimirum decerneret natio, quæ controuersiam mouisset: & arbitrium de fide non penes incorruptam illam, laudatamque sæculis cunctis, ac gentibus à fide Germaniam, sed penes rebelles esset. Alij denique subdolum, insidiosamque de conciliandis partibus tractationem suscipi volebant: tanquam concordia luci cum tenebris, Christoque cum Luthero possit esse confensio. Hæc, quanquam indignissima, machinis omnibus multumoliebantur. Ex altera parte Legatus Apostolicus summa ope tendebat, vt Concilium Tridentinum saltem Orthodoxi reciperent. Quibus in curis, tum vt aduersarijs obfisterent, tum vt Concilij causam prouerherent, erat Patribus immensum negotium, consultando, disputando, scribendo, huc, illucque accurrendo dies, noctesque. Iam tandem memorabili, & Cæsaris, & Commendoni constantia, rectèque sentientium Præsulum consensu, reiecta Religionis, intactaque causa, conuenerant cuncti ordines, vt in Turcicum bellum (quamobrem coactus maximè Conuentus erat) subsidia pecuniæ conferrentur: agebaturque de finiendis Comitij, confirmata pace, quæ Catholicos inter, ac Protestantas anno salutis humanæ millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto Caroli Cæsaris voluntate sub Ferdinando Rege itidem Augustæ conuenerat. Cui formulæ quanquam conditiones intolerandas Hæretici adiunctas vellent; tamen obfirmarant animos Orthodoxi, confidebantque expugnatos, vt ne apex quidem commutaretur. Cum ecce tibi graues à Pontifice ad Commendonum literæ: siquid, quod cum Concilij Tridentini pugnet decretis, decernendum viderit, ac prohibere nequeat; ritè contestatus id Pontifici nullo modo probari, vetitisque Catholicis subsidia in bellum conferre, ex Comitij auferat se se. Sua ingens pietas, & catholici altitudo pectoris, ad hæc mali grauitas, superque omnia Christi fiducia Sanctissimum Patrem incitabant, vt nec agendum lentè, nec acerbis abstinendum remedijs putaret. Ceterum tales literæ incommodissimo allatæ tempore impleuerunt omnes solitudine, ac metu. Non enim desuere, qui confirmationem pacis illius vndecimo ante anno compositæ, posteaque semel, atque iterum constabilitæ, quam pro conditione optabili amplexabantur modò Catholici, aduersus Tridentinæ sanctiones esse contenderent: ac proinde fortiter agendum Legato, obtinendumque ne quid ratum fieret, vndè hostes Apostolicæ Ecclesiæ, perturbatoresque antiquarum Religionum non pacatam modò aduersus communem fidelium matrem contumaciam lucrarentur, sed & ad profeminandos errores perniciosos roborarentur. Quod si tenere non posset; tum ille constanter, exprompta Christi Vicarij, denunciataque sententia, ex Conuentu facesseret. Imminebat haud dubiè grande dissidium, eò si ventum esset. Nam summa erat rei pecuniariæ difficultas Imperatori: summus ferebatur esse in Hungariam, ac porrò in Germaniam ducentium Turcarum apparatus: vt, qui tali tempore subsidia ei detraheret; prodere Barbaris, & ipsum Maximilianum, & Imperium videretur. Hoc rerum in cardine Patres, post multas & habitas per sese, & postulas ab Socijs ad Deum preces, collato præfenti tempore cum eo, quo primùm pax, de qua agebatur, conuenta erat: quod sine controuersia constabat longè esse illo deterius: circumspèctisque imminentibus periculis, & quæcunque in causa essent accuratè perpensis; negotium suscipiunt demonstrandi, si pax ea, quæ adeò necessaria sit, rata habeatur, & confirmetur, nihil committi, quod cum Tridentini Concilij pugnet decretis. Quod cum perstudiosè, perque doctè fecissent, & persuasissent Legato, atque ex eorum sententia rem ille administrasset; cum pace demum Conuentus peractus est. Lubicrationes eas in Vrbe missas sapientes probarunt, nec improbare Pontifex visus est. Quin & auctorem habeo, gratias egisse Commendono, quòd sapienter tempori paruisset. Porrò quanquam minimè id agebatur, sed publica dumtaxat causa; tamen additamentum hoc ad commune bonum fecit propriè Deus Societati,

25
Pontificiæ Literæ ad Commendonum.

26
Natalis Canisius, Ledesma ex maxima difficultate Comitia Augustana expediunt.

27
Maximilianus
Cæsar melio-
rem de Socie-
tate opinio-
nem suscipit.

tati, vt opinionem de ea Cæsar longè clementiorem indueret. Persuasum enim habebat, dura, ac seuera consilia ab ea proficisci: dictabatque Iesuitas sanè viros esse bonos, ac doctos; parùm tamen intelligere quid præsentia tempora in terris Germaniæ postulerent. Quod cum Apostolico Nuntio aperuisset, is contra edocuit, demonstrauitque auctores ipsos fuisse eius sententiæ, quæ Conuentui exitum pacatum dedisset. Descendit in Cæsaris pectus id meritum, totique Societati, quod permagni ad communem religionis causam intererat, conciliauit: nec modicè ipsi reconciliauit Canisio, quem aduersari rationibus suis iam pridem persuasum habebat. Nec equidem ambigam Canisij potissimum, pro auctoritate, quæ apud maximos quosque Antistitem sacrorum pollebat, studio, & labore perfectum, vt de Tridentino quoque Concilio, quod satis visum est in præsentia, in Catholicorum Consessu probaretur, atque reciperetur. Præterea cum probrosum Commentarium, valdeque perniciosum Hæretici per Comitum Palatinum, proposuissent Catholicis, cuius summa eò redigebatur, nullam pacandæ Germaniæ viam relictam, nisi vt penitus indè Papæ potestas, & Iesuitarum natio tolleretur: quandiu enim hæc manerent, nunquam fore tranquillitatem; graui id, solidaque disputatione, de ceterorum Patrum sententiâ, idem refutauit Canisius, eò facilius, quò promptius erat demonstrare, non religionem Catholicam sed hæreses fontem turbarum esse: nec posse pacem melius reuocari, quàm si id, quod expulerat eam, expelleretur. Quod quidem & Cæsar liberè professus est. Cum enim Palatinum eundem Caluinismi primò damnassent, & resarcire illata templis damna iussissent, deinde negantem sibi Caluinum vnquam lectum, & Confessionis Augustanæ doctrinam profitentem absoluisent Principes Protestantæ, per osus inconstantiam eorum Cæsar, Confessionem Augustanam dixit sacro esse, persimilem, in quem Sectas quasuis conijcerent: & vbi sacri os obstruxissent, tum foramina fieri, per quæ & nouæ rursus Sectæ infererentur, & noua erumperent dissidia; Imperium tandem, nisi obuiam iretur, funditus peritura. Quam ob causam ipse eò magnopere vergebat, vt secernerentur Sectæ ab Augustana diuersæ, & excluderentur. Comitibus exactis, Ledesma in Italiam reuocatus quadam Longobardiæ Prouinciæ Collegia iussus est inspectare. Natalis ad Collegia cognoscenda Germanica, & ordinanda intentus, multum habuit negotij in Præsulibus, qui noua Collegia postulabant, ita pacandis, vt amicè repulsam, ac benè ferrent. Tametsi enim Germanicarum necessitas rerum legibus omnino regi nequibat, tamen recentis Couentus decretum faciebat, vt ibi quoque quoad eius liceret, ab propagandis Colonij temperaretur. Vehementissimè omnium Ecclesiæ urgebant tres, Spirensis, Herbipolitana, atque Olomuciensis. Spiræ & ante biennium Lambertus Auerus Moguntinus Rector plurimum rem Catholicam suarum grauitate concionum iuuerat: ibidemque per huius anni totum orbem, quamuis peragrè abesse eum permitteret Moguntinus Antistes, diuinum præconem egit. Eximia viri virtus, & pererudita facundia Canonicos Collegij cupiditate incendit: præsertim quòd concionatorum suorum duos morte raptos desiderabant. Et verò nequaquam id stationis negligi oportebat. Quippe cum indè Haidelbergæ, Comitum Palatini, quem paulò ante nominauimus, qui tum erat deterrimus hæreticus, sedes, & Academia horarum tantum circiter quatuor distaret via; spes erat multos ad catholicas scholas adolescentes auerti posse. Ad hæc cum Spiræ (ea Nemetum Ciuitas olim fuit) Septemviri Cæsarem Electores suos quisque lectos viros prudentia insignes habeant, quos Asefiores Cameræ Imperialis nominant, Ducum præterea, & Comitum adsint Procuratores, ad quos grauissima, quæque totius Imperij negotia transigenda mittuntur, quod cum his operæ poneretur, frugem multiplicem promittebat, ipsaque videbatur messis pro copiosa fore sementi; idcirco Natalis rerum statum cogniturus Spiram vsque processit: vt, si paratas res inueniret, occasione manum inijceret. Ceterum transactum nihil est. Incesserat metus Antistitem, & quosdam Canonicorum ne quando Senatus Spirensis, accolaque ex corrupta religione Principes, ob aduocatos Iesuitas, causam turbarum accerferent: eamque ob rem in ceteris conditionibus hanc volebant

28
Multa per Germaniam Collegia offeruntur.

29
De Spirensi Collegio agitur.

lebant fuscipi, vti Patres, simul ac Senatum Spirenses, vel Dynastas finitimos Iesuitici pœniteret Collegij, Spira migrarent. Qua conditione non ad domicilium, sed ad exilium, ludibriumque Religiosi vocabantur. Nihil enim propius factu erat, quàm vt, si quando Senatorum quis paulò impotentior, siue iure, siue iniuria offensus esset, is totum concitaret ordinem, & Collegium exturbaretur; Multò magis id molituros apparebat confines Hæreticos: cum per id ipsum, in quo maximus Collegij reponeretur vsus, Haydelbergensis Academia minùs desideraretur. Has igitur ob causas Natalis eam consolatus Canonicorum partem, qui vehementer pro Collegio laborabant, vijsque varijs demonstratis, quibus vitarent vicinorum inuidiam, vel aduersus eam se præmunirent, rem in præsentia distulit. Herbipoli, quæ præcipua est Franconia, siue Orientalis Francia vrbs, multò omnia explicatiora erant. Fridericus Vviespergius eius vrbs Episcopus, idemque Orientalis Francia Dux iam pridem ante Treuirenses, ac Moguntinum Antistites, Societate Romæ cognita, de eadem accersenda Herbipolim cogitabat; sed improbitas temporum obstiterat salutari consilio. Iam verò cum amplam factis, accommodatamque Collegio sedem idem adornaret, impetrato ad eam rem ab Summo Pontifice Pio Quarto deserto, vacuoque Virginibus Sanctæ Agnetis Monasterio; pariterque fore in promptu cetera affirmaret; Collegium Natalis ita recipit, vt sodales anno insequenti mitterentur. At Guilielmus Prisenouius Olomucienfis Episcopus nullas pati moras potuit: dolo bono, amicaque vi grafatur, compos vt voti quàm primùm fiat. Olomucium (quam olim Iulimontem dictam ferunt) vrbs est Morauia princeps, trans Danubium ad Septentrionem millia passuum viginti: sermo mixtus Theutonico, & Boëmico: neque vllus, præter Olomuciensem, in tota prouincia Episcopatus est. Quocirca latè diœcesis patet. Vrbanus populus fermè innocens, & bonitatis antiquæ, illam in ceteris habere laudem dicitur, vt ab suorum nutibus Parochorum obedientia singulari pendeat. Indè scilicet factum, vt ad ea penè tempora, quamuis complurium Sectarum receptaculum alioqui Morauia videretur; auita sacra Olomucienfis multitudo minimè immutasset. Ceterum iam variorum generum corruptores sese insinuabant, & vltimum distabat discrimen. Porrò Guilielmus priuatis, publicisque virtutibus fanè & vir erat, & pastor bonus in paucis. Olim dum in Italia doctrinarum causa agitare, Ordinis nostri homines, atque instituta nouerat simul, & adamauerat. Ergo fauis vndique frementibus bestijs, gregi suo custodes vigil appositurus, cum impetrare ab Nicolao Lanoio tum Prouinciali frequentem coloniam nequiuisset, saltem vt duos sibi Sodalium commodaret, qui per Paschalis ieiunij quadraginta dies Canonicis subsidio essent, expressit. Missi Vienna sunt Ioannes Alchermannus, & Stephanus Ramirus. Cremsrij (frequens ea Episcopis statio, nec procul Olomucio est oppidum) Guilielmum conuenerunt. Is eorum conspectu vix latitiæ potens, non quasi commodatos, sed tanquam ad fundamenta Collegij donatos accepit, ac pergere Olomucium iussit. Hic laxa domus, cum peramœnis hortis, supellectile, omnique apparatu ad eò affluenter, alacriterque à Canonicis attribuitur, vt in hospitibus benè accipiendis inter se ipsi, & cum Pastore certarent. Patres & sua sponte, ac tanta insuper incitati caritate, continuò manus ad opus strenuè applicant. Iamque instabat præstitutum à Prouinciali tempus, quo se recipere Viennam iusserat, cum bonam missionem petentibus, Præsul: Nequaquam sic erit, inquit: Vos ego non modò non amittam, sed alios vobis aduocabo socios. Interim vos accingimini ad ludum aperiendum. Cum tergiuersarentur, & iussum interponerent Prouincialis; rei totius curam præcisè, deliberatèque iubet sibi permitti, literariamque palæstram, quod Deo gloriosum, Populo salutare foret, alacriter auspiciari. Itaque dum nulla valet detrectatio, parendum fuit. Interim solers Episcopus dat Romam ad Pontificem literas, insistitque à Sanctissimo Domino, vt, quandoquidem tanta caritate totum amplecteretur orbem terrarum, Morauiam, quoque respiceret, iuberetque ad se de Societate manipulum destinari. Neque hac sedulitate contentus ab ipso Imperatore Maximiliano super eadem re ad Pontificem eundem literas impetrat: per quas, commemoratò fructu, quem præcipuè iam

30

De Herbipolitano Societatis Collegio.

31

Olomucienfe inchoatur Collegium insigni studio Episcopi.

iam docendo Socij Olomucij ferebant, rogabat, vt opus illud perficiendum curaret. At Lanoij Prouincialis literas, quibus omnino duos illos auocabat, quod Aschermannus in Poloniam erat mittendus, intercipit: proque Socijs nuntium cum literis ad Lanoium remittit, significans rem ita feliciter coeptam, vt sibi, salua Religione, nequaquam fas arbitretur populo suo id adiuuenti, quod submissum à Deo sit, temporibus adeo duris subtrahere. In summa patienter expectaret, dum ex Patre Generali, quid fieri placeret afferretur. Instabat necessaria omninò Aschermannii profectio in Poloniam. Quare Lanoius sanctum Episcopi studium demirans potius, quam vilo modo reprehendens, Alexandrum Hellerum Olomucium mittit, cum mandatis ad Aschermannum, vt protinus ad se reuertatur, & Alexander eius loco tantisper subsistat, dum quas dicebat Episcopus, literæ ab Vrbe perferantur. Guilielmus Alexandri aduentu lætus, Aschermanno ita potestatem abeundi non facit, vt ijs procuracionem Seminarij, quod ordiebatur, adiungat. Nec multò post literæ ad Natalem Roma perferuntur, quibus Præpositus Generalis nomine Pontificis admonebat, vt videret, si quomodo optimo Antifiti fieri fatis posset. Adijt Olomucium Natalis. Quid ad Collegiorum dotes, quid ad instrumenta requiratur, præsertim post secundum Generalem Conuentum, fidenter exponit præmeditatus, vt rerum singularum probaret causas, paratusque disceptare, & concertare, vt sit, ad tollendas, quæ negotiorum in eo genere offerri solent, difficultates. Verùm & scuta eo loci, & tela nequicquam fuerunt. Benignus Antistes rem omnem, tanquam de Cælo oblatam capiens, ne vnum quidem contra verbum fecit. Omnia probauit, omnia in beneficio numerauit. Ita victoriam sibi pulcherrimam benignitate patrauit. Collegium susceptum, missi coloni, quibus Rector præfectus Pater Hurtadus Petrus: discentium classes ordinatæ quatuor. Res omnis, Deo aspirante, ingenti cum populi profectu, ad Episcopi spem, ac studia cumulatè respondit. Atque homines quidem vulgò ad eam diem Societatis morum ignari, dum actiones Patrum obseruant, inter cetera carcere clausis, noxissque dum ad patibulum deducuntur, & paulo post reuersis ex Hungarico bello ægrotis militibus in genere omni, etiam seruilis officij, ad summæ necessitatis leuamen, impensam operam, sic admirati sunt; vt velut prouerbio ferrent: Præclarè Iesuitas & docere, quod faciunt, & facere, quod docent. Id vnum Collegium hoc anno, & in Polonia Regno Pultouiense colonis inhabitatum: vtrumque Austriae contributum Prouinciæ. Kalendis ipsis Ianuarijs huius anni, cum iam Pultouiam Franciscus Suerius Visitator venisset (is paulo post Branbergenfi, & Pultouiensi Collegio Superintendens, cum Hostouinus in Austriam redijisset, impositus) confectæ rite sunt instituti Collegij tabulæ. Mense dein Iulio cum Sociorum amplificatus esset numerus, in gymnasio publico, quod erat Collegio contiguum, quinque in Auditorijs literas profiteri coeperunt. Tandem etiam Ioannes Aschermannus Olomucio expeditus venit: qui magna cum Plocensis Episcopi voluptate, frequentiaque nobilium Epistolam ad Romanos aliquoties in hebdomada explicauit. E veteribus Collegijs, cum benè cursum tenerent omnia, nullum Pragenfi felicius hoc anno in Germania Prouincijs, tenuit. Et cetera disciplina, & quibusdam dramatis partum nomen Scholis, non modò Catholicos è longinquis regionibus, sed Hæreticos quoque mouit, vt liberos suos instituendos mitterent Pragam. Hussitas tamen, aliosque Hæreticorum id pungebat, quòd pueri catholicum Catechismum vnà condiscerent. Quare rogabant Socios, vt liberos suos in disciplinam ita susciperent, vt neque Sacrificijs, neque cœlitum inuocationibus cogere interesset, neque cum eis verba de religione miscerent. Qua de re cum Romæ Polancus Sanctissimum Pontificem Pium Quintum consulisset; is, vt erat integer, & animo excelso, breue respondit verbum. Nostra, inquit, lingua talis est, idest catholica. Significans ingenuè profitendum, vt nos Catholici sumus; item disciplinam, & institutionem, & consuetudinem nostram catholicam, non politicam solum esse. Hoc responso nuntiato Pragam, editoque palàm, quod mirum sit, nullo pacto deterriti sunt Hæreticorum animi, vt vel reuocarent filios à Gymnasio Societatis, vel minùs de nouo mitterent. Imo,

cum

32
Pultouiense
Collegium per
ficitur.

33
Pragenis Col-
legij fructus.

34
Pij Quinti fa-
piens respon-
sum.

eum iam de sanctimonia Pontificis secundus increbuisse rumor; eam ingenuitatem, & constantiam adamarunt. Adeo vel ad alienos, inimicosque conciliandos plus constans recti fama pollet, quam mollis indulgentia. Interim & pueris, & per eorum occasionem non raro parentibus salutare id commercij erat. Homo inter ceteros opulentus, ac nobilis, cum ingressus Collegium, quò filium Patribus commendaret, ad religionis dogmata producto paulatim sermone, acerrimè pernegaret in Sanctissima Eucharistia Christi Domini verum inesse corpus: neque vllis rationibus dura mens cederet; euenit, vt interim celebrari cum cantu (fortè dies Dominicus erat) sacrum in templo inciperet. Audiendi captus dulcedine templum subit. Hic verò non solum pio, ac iucundo concentu affici, sed etiam curiosè circumspiciens munditiam templi totius, aræ principis ornatum, & sacrarum Missæ ceremoniarum maiestatem, incipit admirari. Multò autem magis capiebatur populi, ac puerorum modestia, silentio, pietate. Denique sensim sancto illabente in animum spiritu emollitus, conuersusque in virum alterum, genua posuit, & Christum Dominum, quem ante pernegarat inesse in Sanctissima Hostia, supplex adorauit, Adeo verum est, passimque vsus affirmat, validiora ad perdocendum exempla esse, quàm verba. Ferdinandi Archiducis, simulque Burgrauij, qui Ferdinando ipsi in Regni Boëmici administratione successit, item Archiepiscopi, aliorumque Dynastarum fauori magna ex parte latus hic Pragensium rerum, euentus debebatur. Et cum alij Dynasta certabant, vt ad suas Terras aliquot Patrum accirent, tum Guilielmus Rosenbergius ex antiqua, vt ferunt, Vrsinorum gente omnibus adhibebatur opibus, vt Trebonæ, suæ ditionis oppido, in Diocesi Pragensi sito Collegium impetraret. Eò, dum negotium tractatur, subindè aliquot Sociorum profecti præclaras Trebonensibus peperere commoditates.

Miseranda inter hæc Belgicarum rerum facies. Foeda quædam, ac dira tempestas cum diu tumuisset, repente tandem erupit: pagosque, & oppida, & nobilissimas vrbes corripuit, afflixit, obruit. Quod Hugonotti in Gallia, hoc ausi in Belgio abominando nomine Geusij. Cuius nominis, itemque conurationis originem talem produnt. Manarat in vulgus fama, Quæstiones ad morem Hispaniarum de rebus fidei in Belgium introducendas. Eam famam nouarum rerum cupidi fouent, vbiq; clamitantes per sacri Tribunalis nomen libertatem, patria infinita, fortunas, capita omnium peti. Concitatis multis, quidam nobilium inter se foedus ineunt ad custodiam libertatis. Tum libellum Margaretae Austriacæ, quæ pro Rege Philippo suo fratre publicas res administrabat, offerunt: per quem nequaquam iam solum ne inducantur quæstiones nouæ, sed vt quædam Philippi Regis, & Caroli Quinti eius Parentis vel aboleantur, vel mitigentur latæ contra Hæreticos leges, postulant: aliter sedari non posse concitatam plebem. Ad hæc postulata Principi haud parùm commotæ vir catholicus, & præcipuus Carolus Barlamontius, qui fortè interfuit, animum facturus: Bono, inquit, securoque, Princeps, animo esto: qui isthæc petunt, scito Geusios esse. Quo vocabulo homines ibi nequam, atque degeneres, & fermè ad mendicitatem, quòd rem obligurierint, aut aliter foedè dissipauerint, redactos significant. Pupugit velut cæstro turbulentos ea vox. Protinus indè sibi cognomento facto proclamant, Viuant Geusij, & habitum nomini parem assumunt. Cum cinerea tunica, conuenientique mantello procedunt in publicum, lagenula lignea, itemque scutella è zona pendentibus. Hactenus umbras Cynicorum dices, cetero habitu Saracenis se similes maluerunt. Nimirum vt animos proderent, non ad philosophandum, sed ad latrocinandum factos. Barba abrasa, vultum efferant Turcicum inuiorem, in superiore labro crinibus vtrinque relictis, quos ad horrorem barbarico intorquebant ritu. Hanc in eius tempestatis literis Geusiorum reperi originem: quorum tamen latius multò nomen, ac factio, quàm figura illa desperatorum, per initia tantum, vt opinor, vsurpata, fusa est: Idem ferè, atque Hugonotti sunt, nom ne diuersi, Setta Genuini, imbuti homines furore Caluini. Hæc incunte Aprilis gesta. Indè clandestini cætus passim in vrbibus, conciones turbulentæ per

35
Vis recti exempli.

36
Grauissimi in Belgio tumultus.

37
Geusiorum origo.

38
Eorundem habitus.

per agros, & prata. Sedenim Antuerpiæ, Tornaci, Valencenis, vbi plurimi Hæreticorum, feruere seditio: quam non magno negotio comprimi potuisse postea creditum est, si obuiam itum esset in tempore. Ceterum, dum Gubernatrix, tamen optima, tamen foemina est, & Procerum quidam, præsertim Guilielmus Nassouius princeps Auriacus per simulationem eludunt; & Catholici plerique omnes, velut stupentes hærent, atque ne ad cædes veniatur formidant; multis, ac præclaris in vrbibus, latèque per pagos, & monasteria peiora cædibus passi sunt. Tornacense Collegium nobis funditus perijt: Antuerpiensis domicilij ægrè semen relictum. Antuerpiæ decimo tertio Kalendas Septembris, vesperscente die, in templum Beatissimæ Dei Genitricis, quod primum est vrbis, inuadunt amentes mendiculi: indeque initio factò, in cetera porro templa omnia, ædes sacras, & monasteria tota ea nocte, posteroque, ac tertio die sæuiunt: atque infanda, & incredibilia memoratu committunt. Confractæ Cruces, dissipata altaria, lacerata religiosæ imagines, libri concepti, exustique Sanctorum Patrum: aurea, argenteaque vasa comminuta, direpta sacra vestes, musica organa dissecta: non lychnis, non candelabris, non sedilibus pepercerunt: fontes diruti baptismales, effusum Oleum Sanctum, perque sacrilegum contemptum ad sordidos vsus adhibitum: ipsum (horrendum cogitatu) Diuinissimum Christi Corpus proculcatum, habitumque ludibrio. Ad hæc in Monasterijs, cum se mero ingurgitauissent, dapibusque inferfissent, Harpyarum poetarum instar, conspurcarunt Reliquias, vinum, & ceruisiam effuderunt, nullum reliquum fecere furialis amentia documentum. Iam planè dominari impietas (iustitiam lamentabile) intermittuntur catholica Sacrificia, Diuinarum laudum carmina obmutescunt, silent conaciones, latitant Sacerdotes, ad ægros, ac moribundos, vel nulla, vel furtim christiana in vrbe deferuntur Sacramenta. Contra ea seditiosissimus in conoclasta Hermanus furiali voce templum Deiparæ polluere, sæpiusque in die a secularum sponte furentium penitus percèllere impiam manum: nec segnis ceteri impietatis antistites luce palam noauarum obire superstitionum ritus. Conuolat talium fama rerum ad Geusios Tornacenses, pudetque vel scelere, vel audacia vinci. Ergo cum vndecimo Kalendas Septembris, sub diei serum, Tornaci cognitum esset, quid Antuerpiæ fieret, vix eam noctem cohibiti sunt. Ast vbi primum illuxit, vidisses veluti lymphatos, ac rabie percitos agi huc, atque huc, & discursare per vias, tanquam incertos in quodnam primum templorum sacrilegum furorem effunderent. Tandem in cuncta, prope tempore eodem, parique importunitate, principe duntaxat relicto, impetus factus. Quibus sædè direptis, cum profanata, & conspurcata omnia, & cumulis dissipatarum imaginum, & Crucium fragminibus, & librorum sacrorum, totiusque religiosi instrumenti frustis, miserando spectaculo, confrata sola reliquissent; ipsam ædem principem ornatisimam, ac splendissimam Deiparæ sacram aggrediuntur. Placuit enim hic ordo Antuerpianæ fragi contrarius. Nil ausi contra adhuc mutire attoniti, ac stupore defixi Catholici, velut insonantem horribico flagello irati Dei manum intuebantur: tamen vbi ad ædem primam, eamque Reginae Cali nomine, ac tutela in clytam, tum adeo pulcram, ornatamque tendi viderunt; imperare sibi non potuerunt, quin ad Præfectum adirent militum stationem in foro habentem, ac summis precarentur, meminisset iurisiurandi, quo in custodiam receperat ciuitatem, & saltem illud Catholicis vnicum solatium conseruaret. At is turbido vultu respondet, dictum sibi sacramentum tecta tuendi ciuitatis, non templa. Ad quam vocem boni illi Ciuium, submissa primum ceruice, recesserunt: dein oculis, manibusque in cælum erectis, cum graui gemitu, pleni lacrymarum rem Diuinæ iustitiæ permittunt, seque abdunt. Ceterum impiorum conscclerata manus in templum ornatisimum factò impetu, non cetera modò diripuit, corrumpitque; sed totum molita pauimentum, & parietes multis perfossos locis scrutata est: vt, quos latere crediderat, thesauros erueret. Nihil iam memorem dierum, qui proximè consequuti sunt faciem. Quàm afflicti Catholici, quibus non Sacerdotes, non templa, non Sacramenta, non Cruces, aliaque monumenta sanctitatis, vestigia demum

nulla

39
Serages sacro-
rum Antuer-
piæ.

40
Tornaci con-
tinuata Ara-
ges.

41
In res sacras
impietas.

nulla pietatis publicæ reliqua erant. Imago solum Tartari mentibus obuersabatur, & oculis. Partim muti, atque vix sui compotes tenebris se abdiderant: partim leuantes cum oculis ad cælum manus, toto vultu, sinuque vberi conspergo fletu, Diuinam implorabant ad vindictam manum: partim fortem, ætatemque damnant suam, quod ad hæc spectanda vel geniti, vel reseruati essent. Nostri Patres, Numine scilicet (ne omnia quasi Sodoma, & Gomorra fierent) relinquentes suis semen, minora multo pertulere, quam vel parati ipsi essent, vel Hæretici auderent. Tornaci sat florens Collegium erat: quatuor & triginta Sodales, quorum multi Nouitij: tum Conuictores ad octoginta. Multum Sacramentis, multum constanti præconio verbi Diuini in vrbe, proximisque pagis proficiebatur. Quæ cum intoleranda putarent Hæretici, ea disturbare modis omnibus conabantur. Qui ab extremo Iunio, cum haud procul vrbs mœnibus furiales declamationes, concurrente vi maxima populi, inchoassent, quo factio nefaria validior in dies fiebat, eò famulos Dei acerbius diuexabant. Euangelizantibus circum pagos, non probra modò, & conuicia ingerebant, sed & cateruatim singulis circumfusi extrema omnia minitabantur. In vrbem cum se ab insana concione referrent, proxima Collegio loca insidebant, & sclopetorum frequenti explosione, infestisque vocibus insultabant, vt adolecentes ab scholis auerterent, & Collegas in fugam compellerent. Nocte verò intempesta, globi furentium ita pro foribus tumultuosè bacchabantur; vt irruptionem Patres, seque in horas mastrandos expectarent, aliquot designatis, qui peruigiles, cum preces ad Deum facerent, tum, suis ingruerent, quiescentes in tempore ad mortem fortiter obeundam excitarent. Alterum iam annum Pater Iacobus Dogius in principe templo haud monitor magis impendentium malorum, quam vates, patrocinium veritatis neruosè agebat, & fortiter. Hoc vt nudarent præsidio plebem, digno Geusij astu, submitunt de suo grege impudètem puerum, qui multitudini immixtus vesicas inter se duas bene inflatas pulsans signum daret: quo sonitu, cum ex composito ipsi, velut exciti classico, tumultum, terroremque fecissent, & Catholici, quos adeo turbulento rerum in statu tympanorum ille similis fragor consternarat, aduersarios rati ramatos irrupere, momento diffugissent, & conuictorem tum eluserunt, nec postea quieuerunt, donec Magistratus, & Canonici Patres rogarunt, vt vitandæ seditionis causa, suggestu Dogius abstineret. Haud vno id loco obtinuerunt, vt intendenda seditione per Magistratus ipsos tranquillitatis cupidine paulò acriores Euangelistas deiicerent: tanquã lupi (de quibus est in fabula) pacem ouibus pollicentes, vbi canes remouissent. Iam verò apparere in publico liberum non erat: ita contumelijs, & scommatibus, tum ad ludibrium, exprobrandamque formidinem vesicarum pulsatarum strepitu, ad hæc admotis ad tempora sclopetis, passim ab nequissimis scurris diuexabantur. Maximilianus Capella Rector talia cum videret, in diesque vires coniuratorum, & audaciam roborari; indictis ad Deum precibus, Patrum sententiam exquisiuit, quid cõsilij capiendum censerent. Quibus cum visum esset cladem haud dubiè aliquam imminere, ac proinde Conuictores maturè cum rebus suis remittendos domum, itemque Socios, qui nihil commodare in præsens possent, aliquò summouendos; tam id opportunè consilium cecidit; vt vno, alteroue die ante direptionem dimissi vtrique sint. Plerique Sociorum Louanium, & indè Tyrones Coloniam missi: aliquot propinquum in Oppidum ad tertium ab vrbe lapidem, cui nomen Antonia, cum præcipua sacra supellectilis parte: alij aliò secessere: duo etiam ad amicum in vrbe ipsa, quò concionem in proximam Domini feriam tranquillius compararent. Bibliotheca in Arcem deportata: sed cum arcis Præfectus luce palam, apertoque in plastro, ne malignum vulgus thesaurum esse suspicaretur, deferri iussisset, ægrè peruecta est: adeo procaciter ingens perditorum caterua plastro circumdata obturbabat, insuper clamitans, veneficiorum illud Iesuitarum instrumentum esse, per quod mortales plurimos infatuassent. Interim ad Collegium subinde nebolunum alij super alios volitabant coetus, & partim inconditis, ineptisque cantuunculis, partim proteruè precantes, vt quoniam sibi manu vitium quærere ipsi nequirent, & fame perirent, aliquid præberetur; quicquid erat

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

F

libi-

42
Status Collegij Tornacensis.43
Vexatur ab Hæreticis.44
Diuina erga Patres prouidentia.

libitum Geusio mendicatu extorquebant. Noctem proximam, cum iam ex Antuerpiensis fama cladis apparet Tornacensium Geusiorum intolerantiam ita furiam, ut eruptura iam iam esset; cuncta Civitas, dispositis ad domorum fenestras luminibus, perugilem egit. Sacerdotes in Collegio quatuor reliqui erant. Hi, habito inter se consilio, hæc decernunt. Primum iam ad Sacramentis publice administrandis, ne manifestis porcorum iniurijs margaritæ obijcerentur, abstinentium videri: nec concionibus iam locum relictum esse: non tamen veritatis causam deferendam, sed precandam cuique à Deo constantiam, atque fiduciam, per quam in vicis, & compitis, ad infirmiorum solamen, ac robur, religionem catholicam profiterentur. His decretis, & ipsi luminibus circum tecta propositis, noctem suspensam prope omnem in precibus ducunt. Sub auroram, Sacrificio peracto, cum se quisque cum sacrosancta Christi victima Deo victimam dedicasset, integrant preces, & Coelitum opem per litaniarum carmen, exposcere nixi genibus insistant, eò impensius, quòd iam discurrentium strepitus, & latrocinantium infesti clamores accidebant ad aures, cum agmen bacchantium inuadit fermè quadringentorum. Mallei in manibus, dolabræque, & secures, præter sclopetos, & cetera arma. Dei seruos in medio comprehensos minaciter, ac toruè despectare, onerare probris: simulatores, animarum interfectores, idololatriæ factores, præcipuos Euangelij euersores, per contumeliam sanè gloriosam, ingeminare. Mille haud satis fore neces ad luenda, quæ auctoribus ipsis innocui pertulissent Evangelici: aggerunt eptulanter pro se quisque pro libidine, ac furore contumelias, minasque. Famuli Dei & modestè contumelias ferre, & fidenter negare se fraude, aut falsa religione uti: sed auitam tenere, ac veram: & quam ipsi teneant, hanc docere: proque ea paratos in quamuis carnificinam. Quin etiam impio insultanti, obiectantique: Si vestra Religio vera est, quid ita vos Deus ab nostra vi non defendit? audacter responderunt: Prodit stultitiam tuæ mentis os tuum: Nunquid Euangelium, num id, quod Christus Dominus, quodque Apostoli docuerunt, ideò minus verum est, quòd ille, & hi ab impijs tam dira perpeffi sunt? Tandem cum ita, ut deprehensi erant, beati Confessores nixi perflarent genibus mortem opperientes; iubent eos contempti prædones assurgere: non enim se perinde, ut illos sanguinarios esse. Illi nihil prope de se solliciti (prostitutebantur enim peiora se ob suas noxas commeritos) indè intimis sensibus excruciabantur, ante suos oculos sanctissimas res immanibus sacrilegijs pollui: Christum Dominum vitæ, ac salutis nostræ auctorem, & eius regię beatos Proceres ab nequissimis homuncionibus violari: domum Dei spurcius, quàm speluncam latronum foedari. Hæc acerbiora morte spectacula erant. Iconoclastæ ubi satis debacchati sunt inter sacra; ad exhauriendam domum, & voranda, si quæ inuenirent, vertuntur, & Sacerdotes foras emittunt. Qui ad vrbis portas grauius verbis vexati (nam manu neminem vnquam Deus violari permisit) Antonias concesserunt. Nec multò post tribus quoque laicis, qui velut ad custodiam domus remanserant, ac duobus Sacerdotibus, qui ad amicam secesserant, cum nec his templum vllum ad conciones, nec illis, quod custodirent, quicquam esset reliquum, ex hostili iam sede digressis, totum Collegium Tornacense dissipatum est. Antuerpiæ in miseranda illa clade sex aderant de Societate Franciscus Costerus Proprouincialis, & Robertus Clairssonius exiguo corpore concionator ingens, & Rogerius Bolbetus Anglus Sacerdotes, tum pari numero Fratres. Costerum, ubi iam quæ consequuta sunt, instare Canonici mala fenserant, aduocarant in vrbem, ut auctoritate, vique dicendi ad populum continendum auxilio esset. Et ille institutis ad Diuæ Vvalpurgis (quod frequentes circa Hæretici incolebant) concionibus, & in primario templo catechesibus, magno sanè fuerat leuamento: serò tamen adhibebatur remedium, factioque impietatis haud concionatorum duntaxat vocibus grassabatur. Ergo simul stragem funestam vidit; reputans, si talia Antuerpiæ fierent, idem alijs metuendum in vrbibus; Sociorum cogniturus statum, neue tali tempore suæ curæ concreditos solatio, & consilio fraudaret; maturauit Louanium proficisci, Clairssonio subsistere cupienti potestate vnà cum comite manendi facta. Forti,

atque

45
Tornacensium
Patrum con-
stantia.

46
Tornacense
Collegium dis-
sipatur.

47
Et Antuer-
piense domi-
cilium.

atque excelso animo Claiffonius, quæ Edmundus Augerius (vt ipsemet scribit) in gemino casu Viennæ pertulerat, memoria repetens, ad omne se offerebat discrimen. Quindecim circiter diebus, dum maximè ferueret tumultus, mutatis vestibus, ementitaque barba, adeo scite suam immutans figuram, vt & notissimos falleret; nunquam destitit dies, noctesque consolari, & confirmare Catholicos: singulis diebus in priuata æde, admissis tantùm magno delectu certis hominibus, sacrum fecit, & tempori accommodatam adhortationem habuit. Inter quæ, Deo dante cum tentatione prouentum, in maximis laboribus, & ærumnis, valetudine alioqui homo perimbecilla, non constanti solùm pectore, sed validis quoque viribus, sanoque præter morem corpore vsus est. Nec ita post multò discussis aliquantùm tetræ tenebris, ac luce suboriri cœpta, præconium diuini verbi palàm bis in hebdomada, & sacra quaque luce repetijt. Hospitio vsus est apud Doctorem Aialam Medicum, quòd tutius non esset in domicilio ante conducto, natione Hispanica ad impensam benignè suppeditante. At qui Tornaco excellerant, vt qui non segni fuga, sed redintegraturi pugnam abierant, in varia oppida, tanquam in præsidia distributi, præclare catholicam rem tutati sunt. Ioannes Mortagna, qui iam indè ab anno quinquagesimo septimo Tornaci egerat, & Ioannes Gapanus subsistere Antoniano in Oppido, vt indè tum ad pagos excurrerent, tum ciues consolarentur, qui ad eos haud exiguo numero Sacramentorum causa Tornaco exibant. Indè Mortagna ad Monachos Aquicintenses accersitus est. Maximilianus Rector Duacum aduocatus, vnà cum socio Florentio Bouchorstio, verba facere ad concionem vterque, docere catechismum, & literas exorsi. Henricus Somalius, item cum socio, oppidum Huum in sancta fide conseruauit. Nec illud mediocre pretium operæ fuit: quòd cum in Cruciferorum Monasterio versaretur, tam se Religiosi illi non benignos modò, sed & dociles præbuere; vt per Sancti Ignatij exercitationes exculti, ipse totius Ordinis Generalis Præpositus, & Monachorum ceterorum plerique, multa ad feueritatem disciplinæ veterem, reuocauerint: & Generalis paulatim cum relictos Monachos, tum Virginum eiusdem disciplinæ Cœnobium; per exercitationes easdem, aggressus sit repolire. Arnoldus Honzius Tongris populum valde deprauatum excoluit. Per vicinos circa Leodium pagos Christianus Dalmensis excurrit, Heruicæque concionatus, insignè rei catholicæ propugnaculum fuit. Porrò Insulis Iacobus Døgius ad concionem frequentissimam verba faciebat. Neque alij interim per seignitiem, ac formidinem cessabant. Costerus, quæ domesticæ res posebant Louanij curatis, ab Leodiensi Episcopo Hasseletum euocatus, explicando catechismo, & confirmando grauibus disputationibus populo, salutarem nauauit operam, vnà cum Patre Godefrido Lunensi, quem post quartum mensem, Leodium ipse discedens, Hasseleti reliquit. Cameraci quoque eius Collegij sodales in arcenda ab populo amentia strenuè dimicauerunt: quorum assiduè terni, quaternique per circumiectos populos pagatim concionabundi vagabantur. Dionatense maximè omnium floruit Collegium, & Oppidum in tantis tumultibus mira tranquillitate vsus. Louanium ab impiorum furore egregiè Ciues tutati sunt, habitis assiduè excubijs, distributisque in singula capita: in quibus ad quatuor studiosorum millia dederunt vltro nomen. Neque curæ aut laboris bellici expertes, siue commune periculum, siue mos patriæ, seu denique talis causa Religiosos viros fuit esse. Itaque è Collegio quoque nostro suam vicem, vigiliarum causa, alligati gladio, oneratique hasta prædibant Patres ad mœnia. Nec tacuerim, quam postea Bellarminus, qui per id tempus Louanium venit, Academiæ laudem attribuebat. Constantè assenerabat salutem Oppidi totam ipsi acceptam Academiæ referendam. Quippe mirâ consensione, & alacritate Doctores Ducum, Auditores Militum personam, animos, facta assumpsisse, ac gessisse. Ita Hæreticos & intestinos compressos, & circumfremes absterritos. Vnde intelligi prudentes volunt, si idem adhibitum alibi curæ foret, præcipueque si prohibendis cœtibus, qui per vrbes clanculum, in agris, ac pratibus palàm fiebant, vigilatum principio foret; tantum flagitium haud ægrè potuisse tota prouincia prohiberi: sed dum scintillæ contemnuntur, pacique

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

F 2

non

48
Claiffonius
Antuerpiæ oc-
cultus subsistit49
Res gettæ ab
dispertis So-
ciji.50
Louanium
ægregiè ab Im-
pijs defensum

51
Henricus Dionysius Traiecti religionem sustinet.

52
Francofordiæ ludus apertus.

53
Quales Hæreticorum plebi defuribantur Iesuitæ.

54
Hugonotorum crudelitas Apamijs.

non rectè consulitur; pacem funditus amissam, religionem proditam, idque inflammatum incendium, cuius hodieque vastæ fumant reliquæ. Sed nimirum pronum est post euenta vaticinari, & quæ damnauit exitus consilia reprehendere. Per Prouincias Belgicas tam latè debacchantibus impijs, Colonia quoque Agripinæ vehementer est trepidatum, didito rumore illuc demum venturam tempestatem. Sed Magistratum, ac Senatus experrecta cura aditum facinorosis vndique obsepsit. Henricus Dionysius ab Dilinga valetudinis causa reuocatus, Deo patrocinante, vnus prope omnium, Traiecti ad Mosam religionem orthodoxam sustinuit. Cum enim Leodiensis Episcopus sua Traiecti conuenticula Hæreticos agere cognouisset; ab Coloniensibus Patribus, quod eorum conatibus opponeret, auxilio implorato, Henricum impetrauit. Is ita impigre, fortiterque, & appositè tum in priuatis congressibus, tum in publicis conuentibus depugnauit; vt conseruata palmam Ciuitatis ad eum omnes consensu detulerint. Declamabant Hæretici palàm in foro: verum auditorium ad se totum Henricus auerterat. Ex edito loco, yndè Sanctæ Reliquæ ostendi consueuerant, tubam Euangelicæ veritatis inflabat, vt ad circumfusam vndique innumeram multitudinem, quæ Templum, & Cœmeterium fenestras, plateasque compleuerat, salutaris vox aspiraret. Francofordiæ Pater Paulus Saurius, & Antonius Hagenis à Canonicis Sancti Bartholomæi acciti, ludumque aperire iussi, non nullum posuere restituentorum sacrorum fundamentum. Collegerunt aliquantum discipulorum numerum non ab Catholicis modò, sed etiam ab Hæreticis prognatorum. Facilitas mira integris, & innocentibus puerorum animis inerat ad audienda catholico ritu sacra, & veram formam pietatis excipiendam. Indè fremere, ac vociferari Satanicis administri: & fuit qui publicè in eos, qui liberos Iesuitis in disciplinam traderent, anathema dirum intorserit. Sed vt erant inanes minæ, ita in irritum ceciderunt. Nemo vnus ea gratia filios ab catholica institutione amouit. Ceterum incauto, creduloque vulgo vanissimi fabulatores: ita describebant Iesuitas; vt eos non homines, sed monstra hominum, & portenta iudicarent; neque oculos auderent in occursum vultus intendere. Fuitque inter ceteros nequaquam infimæ fortis, qui eiusmodi ludibrio illusus vehementer inffitit ab Ioanne Latoano Sancti Bartholomæi Decano, apud quem agebant duo illi de Societate, sibi vt per ocium vellet ostendere vnum Iesuitarum: quò planè cognosceret, quid nam id animalium esset. Decanus ambos, quantum vellet, contemplandos prabiturum respondet, atque hominem inuitat. Iniere simul omnes conuiuium. Hæreticus primò tacitis lustrare oculis totos, dein motus, ac verba singula obseruare; postremò sensim comitate hospitum, modestiaque comperta, admiratus errorem suum, pronuntiauit id sibi specimen placere. Si modò illi, cum quibus accubuerat, re vera Iesuitæ essent, sententia sua nihil obstare, quò minus Francofordiæ esse permitterentur. Illud verò mirabatur maximè Decanum, ac Iesuitas eiusdem fidei, ac religionis esse: vt, qui Iesuitas abominandam quandam sequi Sectam (vti acceperat à Ministris) pro minime dubio haberet. Ita miseræ plebi illuditur.

Nihilò inter hæc quietius Hugonotti egerunt in Gallia, quam in Belgio Geusij: sed Catholicorum diligentia Magistratum, cum alibi eorum anteuerisset conatus; ad Pyrenæorum radices in Aquitaniæ finibus tempestat, æstate ineunte, exonerata est. Apamijs occupatis, super expromptam in diuinas res sacrilegam rabiem, multosque piorum mortalium trucidatos, etiam in mortuos, atque in non dum natos detestanda barbaries defæuit. E sepulchris quiescentium in Domino Catholicorum eruisse, & concremassè corpora traditum est memoria. Fæminis, quæ paruulos lacte enutrient filios, abscidisse mammas, vt lento dolore matres, filios dira fame conficerent. At prægnantibus, vtero exsecto, acerbos extraxisse fectus, vt misellis animulis, per diabolicam immanitatem, baptismo fraudatis, sempiternam gloriam, tenellisque corpusculis etiam sepulchra maternorum caduerum inuiderent. Apamijs hæc patrata: quies alibi inuitis fuit. Rebus Societatis non modica Parisijs accessio, maxima vero Tolosæ facta. Hic totam ciuitatem, summos æquè, & infimos, ad se concionibus vertit Augerius Prouincialis.

Quam-

Quamuis minùs opportuno frequentia loco diceret; tamen in verno ieiunio ad eum nobilissimi quique confluebant, ac promiscuæ multitudinis plus diebus singulis, quàm sena millia, nec minùs mille iuuenum Academicorum. Multi in his Hæretici, quorum plerique præsertim adolescentes, fidèi se orthodoxæ reddiderunt. Et quoniam bonæ sementi felix adeo incrementum dabat è cælo Deus; easdem ad mediam usque ætatem, Senatu, & bonis optantibus, ter in hebdomada continuauit disputationes, interiecta binis quoque diebus post meridiem explicatione catechismi, haud minore auditorum conuentu. Hic verò, postquam doctrinæ sinceræ proposuerat ipse, & explanarat, confirmaratque summam; puero- rum aliquot in conspectu statuebat, qui dialogorum in morem de capitibus iisdem interrogarent vicissim, ac responderent. Quæ res tum primùm usurpata Tolosæ est: excitatiq; Pastores, idem vt in suis quique parœcijs factitarent. Hæc maxime studia dum feruent, Apamijs occupatis, eaque, quæ modo dicta est, strage edita, fama erat Tolosam quoque perduelles attentaturos: sed ita excubabat Augerius, ita Magistratus; nobilitas, populus vniuersus, classici diuini cantu succenssi ad patriorum tutelam rituum erexerant animos: tumque intendere curam, vt aditum, quâ aspiraret, nullum impius furor inueniret. Hinc aduersus Edmundum studia ciuium ex omni ordine nullum habere modum. Academici, coacto super ea re concilio, communi illum consensu in suum cooptant numerum: duosque de Regentibus primarijs (ita professores doctrinarum vocant) deligunt, qui solemnità Doctorum insignia ad hominem nil tale cogitantem afferrent. Hi cum Doctorum, grauiusque personarum splendido comitatu profecti; secundum verba alia singularis humanitatis, & obseruantia: Hæc, inquiunt, in potestate nostræ Academiæ fuit iudicij de te sui documenta edere: quæ rogamus, volens, ac bonus accipias. Et quanquam te non latet neque vulgari hæc passim, satisque noti, quod huius Academiæ non in iure modò ciuili, sed in Pontificio etiam, atque in Theologia nomen sit; tamen sic habetò, non tuâ magis, quàm nostra causa hæc ad te deferri: quod ingens, te adiuncto; additum Academiæ Tolosæ decus existimamus. Edmundus ad eam rem nec opinatam non nihil commotus, raptim ad Deum erecta mente, vbi se collegit, paucis officiosè redditis, adiectoque Præpositi Generatis iniussu nulla licere honoris insignia in Societate admitti, ne inter viros humilitatis professores aperiretur ambitioni aditus; vehementer eos, & vniuersos Academicos rogauit, vt tam promptam voluntatem, ab se in totam Societatem, in qua postremus ipse esset, transferrent. Quæ ea ingenuitate, sensuque animi tantum vero, ac vehementi protulit; vt nec vltra eius modestiam contristare perrexit: ac beneficii remissionem vniuersa Academia pro beneficio duxerit. Nihilò in eum minora erant Canonico- rum studia, enixèque certabant, vt in annum proximum Ecclesiastem principi tēplo impetrarent. At Senatus, ac Ciuitas omnis rebus ipsis testata est beneuolentiam. Augusto tum, in eommodoque domicilio Tolosæ Patres vtēbantur. Collata ergo pecunia sanè grandi, Senatus, ac reliqui Ciuium domum illius perutilem, & magnificam, tota, vt aiebant, Gallia celebrem, à Bernoio (cuius nomen retinebat) pecunioso homine ante annos quadraginta extractam coemerunt: nec quicquam se optare dixerunt aliud, quàm vt frequens Tolosæ habitaret Edmundus. Fremere inter hæc Hæretici, atque iactare à Patribus Capitolinis (Iqui Magistratus est eius vrbs) dilapidari communia bona: suaque, se inuitis, ad alienos auerti. Hæc, aliaque strepentes cum haud quicquam Tolosæ proficerent; apud Regem instant, ne in eam rem consentiat. Hæc fuit causa cur Augerius Parisios usque se ferret, Hæreticorum vt apud Regem conatibus obstaret. Ad hæc Tolosates Oratoribus, quos mittebant in Regiam, impensè Collegij negotium commendauerunt. Iam Societatis Parisiense Collegium eò celebritatis venerat; vt Academia, quam intenderat litem, vltro consensescere pateretur: eò magis; quod iam Theologorum ordo, cum recusasset quibusdam contra Societatem literis subscribere; apertè significarat, tandem se in eam venisse sententiam, vt expedire censeret Reipublicæ Iesuitas & esse, & docere Parisijs. Non tamen desistebant aduersarij, dum ab aperta oppugnatione cessant, quasi furtim cunicu-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

F 3

los

55
Augerij res
Tolosæ gestæ.

56
Tolosarum ca-
ritas in Auge-
rium.

57
Eorundem be-
nignitas in
Collegium.

58
Comestabilis
& Anuillanus
Societatem
defendant.

59
Verba Come-
stabilis ad So-
cios Parisien-
ses.

60
Perpiniani cla-
ritas Parisijs.

61
Etdem acer-
ba mors, acas,
virtus.

los agere, falsis criminibus a pud Principes viros ferendis. Anna Momorantius Co-
mestabilis, seu magnus Equitum Magister, & eius filius secundo loco genitus Prin-
ceps Anuillanus sub Feriis Paschales Lutetiam cum venissent, continuo ad Come-
stabilem Gallandius Academiae Rector accessit, opem rogans ad Iesuitas exterminan-
dos, quos longa oratione conabatur Academia pestem ostendere. Deinde
cum Praetor quaestionum inter Sicarios (causas criminales vocant) cognito è qui-
busdam gymnasijs prodire noctu, & turbulenter per urbem vagari iuvenes; Re-
ctorem ea de re admoneret; Rector, ac Petrus Ramus haud cunctanter respon-
derunt, fontem mali Iesuitas esse. Quippe cum ad eos, licentiae causa, plurimi ac-
currerent, neminem Regentium posse continere in officio suos. Quicquid enim
feueritatis adhiberetur, statim se migraturos ad Iesuitas interminari. Verum
haec quoque criminationes, patrocinante Providentia, ad illustrandam magis
innocentium industriam, quam ad obscurandam famam valuerunt. Namque
Anuillanus, qui forte praesens intererat, post egregie Societatem apud paren-
tem defensionem, & Quasi ipse obrectatores graui oratione increpitos filere ius-
ferunt, nec criminari, sed imitari Iesuitarum institutionem. Et Comestabilis, cum
ad eum Patres, Anuillani monitu, purgaturi calumnias adiuissent, in hunc eos
modum affatus est: Nequaquam me fugit quam multa Societas vestra in Gallia
perpessa sit, postquam praesertim dissidium in religione publice factum est. Ce-
terum vos a quiete haec animo ferre debetis, quod sunt vobis cum optimis quibus-
que communia. Ac recordamini quicumque in Ecclesia Dei magnum aliquid
moliti sunt, magnas etiam, uti vos, difficultates expertos esse. Quod si qua sim-
plicitate, quaque pietate coepistis Ecclesia Dei professe, rei que publicae per-
gatis, nihil est, quod vobis magnopere timendum sit: istis enim in praesidijs tuti
eritis. Quod attinet ad me, operam meam nullo vnquam loco desiderabitis.
Accessit idem sub tempore ad Societatis res Lutetiae decorandas christiana Per-
piniani mens ore potens Tulliano. Huc denique, tanquam in campo digno
se, maiore manum momento collaturus Lugduno missus, & orationes, quae edi-
tae extant, de retinenda veteri religione exorsus, magnum Catholicis nomen pe-
perit. Auditis est cum primùm dixit, haud sine Hugonottorum insigni dolore:
qui cum ex composito obturbaturi in auditorio stetissent; ubi suam sectam im-
pietatis disciplinam appellari audierunt, in furias acti, primùm sibilis, deinde
etiam grauiore iniuria perturbare dicentem conati sunt. Sed superante eorum
petulantiam tum modestia, & eloquentia christiani oratoris, tum Catholicorum
iusta ira, qui districtos interposuerunt gladios, nil deinde attentare ausi. Sed
enim dum maximè floret Perpiniani nomen, perque eius claritatem quantum
Maldonato doctore theologia, tantum latinae literae Claromontani Collegij ce-
lebrantur, magna sanè iactura, laeuoque tempore (quantum humana vident con-
silia) canora illa tuba infracta est. Quinto Kalendas Nouembri obiit vir religio-
sissimus, nec sui modo temporis eloquentissimus, verum etiam quo ad Tullianam
facultatem haud facile quisquam vlla propius aetate accesserit. Quod si diutius vi-
ta suppeditasset, tum praesertim, cum iam vna cum aetate viri maturefcebat ora-
tio, nec umbratiles, sed veras, adeoque illustres, & graues tractabat causas; enim-
uero expressam posteris christiani oratoris formam reliquisset, haud multum ab
perfecta distantem. In ceteris summè oratoris dotibus actio Perpiniano fuit ex-
cellens. Species erat decorata, & tanquam flori iuuentutis senilem inspergere maie-
statem natura festinaisset, barba, & capillus praecanus. Annum sextum, & triges-
simum agebat aetatis cum raptus est, modica semper vsus valetudine. In Societa-
tem anno volentis seculi primo & quinquagesimo Septembri mense dederat no-
men. Multos annos in Lusitania Latinae, & Graecae literas docuit, aliquot dein
Romae. Idque aiebat sibi Dei concessum munere, ut perinde libenter, atque
accuratè paucos doceret, ac multos: nec tam auditorum spectaret numerum,
quam quid ipsa res ab se, & muneris sui perfectio postularer. Quod quidem pra-
clarum est: sed diuina iuuante gratia religiosi vsitatum Magistris. Nam, quem-
admodum lucri mortalis, aut gloriae causa docentes, est cur de auditorum infre-

quentia doleant: quod ea re fit, vt minus id asequantur, quod destinarunt; ita doctoribus sacris, quibus destinatum illud est vnum, vt se totos ad Dei voluntatem, ex Moderatorum interpretatione, conforment; cum id in exigua, ac numerosa classe iuxta consequantur; causa vtrouque par est, cur industria vires intendat: atque adeo, sicut nobilis auditorij, numerosique laboribus non vincuntur; ita nec exigua, & ignobilis schola fastidio est. Perpiniano tamen iucundum fuit in propugnatione fidei, tanquam in acie occumbere, qui profitebatur, si vel vnum à lapsu sustinuisset, luculentum se profectiois in Galliam suæ pretium habiturum. Sub ipsum excessum, cum lectulo circumfusi omnes domestici adessent, precatus primò à Moderatoribus, dein à cetera corona veniam, si quem prudens, imprudensue offendisset, eosdem modò adhortans ad perfectè Deo seruiendum, modò suauissimè Deum, & Christum Dominum alloquens; vberem omnibus fletum exciuit, miserantibus inter cetera tantam virtutem, atque indolem pulcherrimo in flore decerpi. Sed manus Dei non errat. Nec minùs commiserati sunt Catholici Parisienses pariter demortui, & superstitum Sociorum quasi orbatorum vicem. Ad hæc & multis per urbem sparsis græcè, latinèque carminibus, Oratoris memoria decorata est. At Hæretici nec dissimulauerunt ex publico mœrore latitiam: cumque ferrè non possent, tam celebrem defensori catholico superesse famam, quam non nisi ex ipsorum refutatione collegisset; contrarios laudationibus bonorum euulgarunt libellos. Percussis acerbo casu Parisiensibus, in tempore adfuit ab Tolosa Augerij. Is, dum Collegio Tolosano emptarum à ciuitate adium negotium apud Regem transacturus aliquot dies Parisijs egit, volente Episcopo, dicere ad concionem instituit. Inclytum iam pridem erat maxima illa in vrbe Augerij nomèn. Quare ad eum audiendum, quanta vnquam ad paucissimos, confluabat ingentibus studijs multitudo: cumque eum certatim variorum ad se templorum Rectores accerserent, multa peruagatus, populi totius Parisiensis studia commouit. In Custodijs quoque, in Nosocomijs ipsa demum in Regia dicere iussus est. In Tolosana causa multum habuit dimicationum: sed prosperè confectus est, insigni Regis, Reginæque Matris fauore. Cardinalis autem Borbonius ita fauuit; vt Hæreticorum quendam in Senatu ipso, coram Rege, ac parente, grauissimis castigari verbis: adiciens inde constare Iesuitarum causæ æquitatem, quòd eam Hæretici impugnarent. Gesta igitur è sententia re Parisijs, auctoque totius Societatis nomine, Edmundus, exeunte anno, Tolosam abcessit in summo templo, ex Canonicorum voto, per sacrum ver oraturus.

In Hispania Toleti, pro Collegio, quod inchoatum erat, domus Professorum instituta hoc anno. Placuerat Generali Conuentui in vnaquaque Prouincia vnam institui. Toletumque iam diu Franciscus destinarat sedem Professis. Ineunte Junio factum initium Ioanne Valderauano præposito. Adfuit rebus ordinandis Consalius Prouincialis: eodemque complures euocauit Sacerdotes, qui de more Societatis tertium, post consummata doctrinarum studia, conficerent probationis annum. Professorum initio adfuerit Simon Rodericus vnus è decem, Franciscus Strada, qui Prouinciam Aragoniam, Emmanuel Lopus, qui Complutense Collegium, Paulus Hernandus, qui Murcianum rexerant, Antonius Corduba, alijque rebus gestis, ac virtute viri præstantes. Principium factum est ita, tanquam non Veteranorum, sed Tyronum formaretur domus. Distributis in horas singulas cuiusque diei religiosis exercitationibus, gaudebant viri grauissimi se, post longa Magisteria, rursus quasi rudes informari, manuque duci: alternis diebus exhortationes de perfecta virtutis studijs, atque collationes habebant. Die Lunæ Prouincialis de constitutionibus Societatis loquebatur: die Mercurij Antonius Corduba de Confessariorum officio: die Veneris Emmanuel Lopus de ratione spiritum exercendi ex Sancti Ignatij libello. Ita se ad suam, & alienam utilitatem excitabant vicissim, & excolebant. Intermedijs diebus item conueniebatur in vnum: quòdque quisque super pridiano sermone cuperet audire; liberum erat percontari, distributis, vt vnicuique commodius fieret satis, in quatuor partes Patribus, Fratribusque: quarum partium tribus tres præerant ij, quibus differen-

62

Magistrorum
Religiosorum
quæ propria
virtus.

63

Augerij cele-
britas Parisijs,
ad cuius legem
conuenit.

64

Principum
studia in To-
losanum Colle-
gium.

65

Toletanæ do-
mus præcla-
rum exordij.

66

Ratio discipli-
næ in ea domo
degentium So-
ciorum.

67
Eorundem ar-
dor perfectæ
virtutis.

di datum negotium diximus: quartæ ipsemet Præpositus Valde ruanus. Insignis erat ad orandum seu mente, seu voce: ad conscientiæ labes cum vniuersas inquirendas, tum præcipuam quampiam nominatim obseruandam, delendamque: ad omnes explendas domesticæ disciplinæ partes conatus, & cura. Et, quia priores auctoritate, ac loco, iidem & virtute præibant; blandum ceteris erat sequi per semitam decoris tritam, mollitamque vestigijs. Tantùm in vnoquoque ad abijciendum se, & cupiditates edomandas emicabat ardoris; vt, cum incitatissimè omnes current; singulos tamen sui puderet, tanquam nouissimi irent, præcurrentesque longò nimis interuallo Socios intuerentur. Collocutiones de Deo, rebusque diuinis, deque rationibus, per quas profici, tractarique religiosa munia quàm absolutissimè queant, vt inter, tyrones sit cum primitiæ spiritus calent, assidua potius, quàm frequentes. Illud maximè in sacris commentationibus agitabant, eò peculiarem conscientiæ obseruationem intendebant, id denique & in consuetis inter se à mensa congressibus pertractabant; quemadmodum magis, ac magis cum Deo, cumque moderatoribus, itemque cum fratribus caritate; obsequio; beneuolentia iungerentur: quemadmodum suas quisque appetitiones infringent, propriamque exuti sententiam, & induti Antistitis, imperata quæcumque fortiter, & libenter exhaurirent. Inter hæc deriuabat ad proximos cura. Amplius duodecim per Paroecias alij alias, per Nosocomia, perque Custodias verba faciebant. Quo Euangelij sonitu, & cetera Euangelistarum sedulitate, magnopere auctori lucem aiebant, & palam fieri quid Societas esset, fortunatam appellantes vrbem suam, cui contigisset Professorum habere domum. Itaque de maiore, & aptiore situ, deque templo ædificando permulti agebant: vtque seruebat in Patribus pietas; ita in populo (quod ybi que fit) ad conferendam stipem exuberabat benignitas. His orta natalibus Professorum Toletana domus. Quæ instituta, quanquam perpetuari neque nauanda proximis opera, neque domorum aliarum communis disciplina permittit; intelligimus tamen, Deo benignè hanc suam familiam respiciente, ita ferè sanctum seruorem viguisse, vt roganda potius, quàm stimulanda fuerint studia Sociorum. At sempiternus bonorum hostis Diabolus, quò videbat inter infesta Hæreticorum tela magis roborari, & crescere eandem Domini aciem, atque in pacatis terris Nouitiorum, ac Professorum domicilijs ad perfectionem acrius eniti, contraque ipsum copiosius instet; furebat scilicet dolore, & vias scrutabatur omnes, si quæ irrumperè ad euertendam, vel irrepere ad insigni al qua deformandam nota posset: vt vel deleretur, vel frustra esset. Indè cuncta dum pessimus circuit, rectè factis ad maleficia suo ritu abutens; eò arietem admouet, vbi iam labis aliquid videbatur fecisse. Antonius Araozius, quamuis à Vicario Borgia Romam ad creandum Generalem compluribus literis, & incredibili studio vocatus esset, rogatusque, vt, si fortè Prouinciali Conuentu non designaretur, tamen extra ordinem adesset, cuncta Societate non modo probatura, sed & in beneficio positura tanti viri præsentiam; tamen & apud Patres Prouinciæ ne se designarent, & apud Vicarium, ne Romam extra ordinem veniret, valetudinem, & negotia excusauit. Ceterum supra memoratum est, quanto Patres consensu Assistentem eum, quamuis absentem, crearent. Hic locus maximè opportunus ruinæ Diabolo visus est. Porro cur tanto consensu Assistentis munus ad Araozium deferrent Patres, duas præcipuè (quantum coniectura satis firmæ ostendunt) habuerunt causas. Primum norant virum illum permagni esse consilij, eiusque sententiæ, vt ad firmanda potius suscepta Collegia, quàm ad propaganda contendere vellet. Quæ cum videretur sententiæ accomodatissima temporari, in eamque Patres decretum edidissent, temperando Patris Francisci studio, & penè prodiga caritati; per appositum existimabant. Certi de reliquo eam Francisci modestiam esse, eamque Societatis quàm optimè administrandæ voluntatem, denique eam vtriusque virtutem; vt inter se haud difficilè consentirent. Deinde verissima eadem erat occasio graues multorum sistendi querelas. Nam, tametsi multa ad Dei obsequium in aula Principumque virorum familiaritate moliebatur, & effi-

68
Toletanorum
erga Patres be-
nignitas.

69
Turbarum ali-
quid in Hipa-
dia.

70
ob ablatio-
nem exortio-
nem
71
Hic locus
72
Vnde consen-
sus tanquam in-
creando Assi-
stente Araozio.

& efficiebat Araozius; tamen negotiorum tractatio publicorum, atque adeo profanorum, cum per se inuidiæ multum habet ad vulgus, tum maximè si à viris religiosis, quorum longè alia professio est, attingantur, eaque in Ordinem vniuersum fermè redundat inuidia. Ergo cum plurimum apud potentes posse Araozium fama ferret, nec pauca eius consilio geri; frequentes aliæ ex alijs exitebant querelæ, & latius quàm querelæ, damnum patebat. Namque indignati Procerum plerique, ac Præfulum suam bonam, malamue conditionem ab homine Iesuita suspensam, quod in ipsum met stomachus suggerebat, & offensæ timor premebat; in cetera effundebant membra innocentis Sodalitatis. Comparatum autem sic est isto rerum in genere, vt, cum nequat vni commodari, quin doleant multi competitores; grauius tamen vnius noceat dolor, quàm multorum profit voluptas: quin & his ipsis quàm voluptati res est, tam est oneri gratia. Hæc ita cum essent, Patres Hispanos angustia vrgebant vndique: nec probare Araozij facta, nec damnare sine offensione poterant. Indè abalienari animos, & distrahi, cooriri suspiciones, & quasi factiones necesse erat. Prostabatque ceteris Prouincijs, ac futuris ætatibus haud rectum exemplum. Quæ mala omnia vno quasi recidebantur ictu, si Araozius ex Hispania auocaretur. Talia nimirum considerantes in conuentu Patres, perlibenter occasionem amplexi, per quam tantam viri auctoritatem, ac rerum agendarum prudentiam ad negotia diuinæ gloriæ, cum lucro ab iactura vacuo, traducerent; consensu maximo Assistentem fecerunt. Ceterum ad hoc consuefaciendus cum diuina gratia animus est, vt, posteaquam piè, prudenterque consulueris, euentum præstoleris è caelo, vt cumque cadat, rectè paratus ferre. Etenim hæc ab religiosissimis viris tam maturè, & consentienter, tanque integrè, nec nisi: ad gloriam Dei maiorem gesta, simulatque cognita in Hispania sunt, longè aliter sunt à multis accepta. Id Araozio muneris non ad honorem, sed ad pœnam impositum: non vt Societatis curet commodas, sed vt regia ne curet; non ab recto consilio eam suffragationem, sed ex occacato perturbatione animo, atque infestatione natam: ad vleiscendum dolorem, quòd vir integer Regno prospiciens, numquam censuerit pecuniam, aut Socios auehi ex Hispania oportere. Itaque homini optimè de sua familia, de Ecclesia Dei, & regnis Hispaniæ merito, id vnum fraudi esse, quòd regia diplomata liberè propugnari, fideliterque obseruanda semper censuerit. Hæc Rodericus Gomius à Sylua non modò sentiebat, & disseminabat, sed etiam ad Borgiam scripsit. Indè gliscere vsque eò infesta per aulam suspicio, tantum ardere inuidiæ, vt fuerint è Dynastis, qui tanquam incomplorata re dicerent, hinc profectò cognitum iri familiam hanc Deo cordi esse, si tanto incendio non conflagraret. Euasit, benigno Numine, ex hoc, alijsque incendijs haud paulò grauioribus; & spes est etiam in posterum euasuram. Nam vt non incidant, neque expectandum, neque (dummodo absit Dei iniuria) exoptandum est. Araozius inter hæc, quanquam & valetudinem excusabat interdum, dicebatque sat sibi Romanitionum esse, quò septies, & quidem quater adijisset pedes, & quædam à Pontifice iniuncta sibi concordiæ inter ipsum, ac Regem curandæ causa memorabat; tamen ad iter accingebatur, Patresque rogarat, ne ante suum aduentum finire Conuentum vellent. Cum post alias, atque alias procrastinationes, tandem Rodericij Gomij haud dubiè consilio, Rex à Borgia petit, primò, vt ad aliquod tempus, deinde vt prorsus ab omni protectionis Romanæ cura liberum Araozium in Hispania iubeat permanere. Quod Pater Franciscus, cum quidem, quantum ad se spectaret, quoniam totius Societatis arbitrium esset Assistenti abrogare munus, vel absentiam diurnam permittere (quia post consultationes, & fufas ad Deum preces, nulla succurrebat ad detractandum via) concessisset insuper Roderico Gomio, & Ordinis de cetero nostri, & virtutis studioso principi, modestè, grauiusque respondit. Abigeret procul ab animo falsas illas suspiciones: neque, si quis obtruderet, ad aures admitteret. Quod enim in Generali Conuentu tot, talesque viri tanto consilio, prudentiaque gessissent, malè condemnari. Exploraret, cognosceretque Congregationis acta: intellectu eorum se, & ceteros Patres eiusdem, atque Araozium, sententiæ esse: obseruanda diplomata regia, idque decreto sancitum,

ne

71
Publica negotia Religiosus non attingenda.

72
Vitari offensiones non possunt.

73
Malignæ interpretationes muneris Araozio impositi.

74
Quanta Indè exorta procella.

75
Satis sit Hispaniæ Proceribus de Araozij in Assistentem electione.

ne dum fraudi ea res illi fuerit. In summo illum post Generalem locatum gradu: quodque maximè fiduciæ documentum sit, appositum Generali ipsi custodem. Præterea Franciscus, domesticis cunctis silentio ijs de rebus indicto, Bustamantium, quem Visitatorem (vt supra dixi) mittebat, ante omnia iussit incumbere ad sedandas tum domesticorum aduersus Araozium, tum Procerum aduersus Societatem suspiciones. Ita demum, Deo propitio, si non persanata, saltem obligata est, & coercita plaga: vt, quantumuis fremeret pacis, ac pietatis osfor æternus; nec ad integra malum serperet, nec fœditas appareret foris. Sed Araozium, quanquam ille forsitan mansionem magis è diuina opinatus est gloria; tamen quòd non sua sententia post iudicium totius Conuentus habita, quà quà liceret, iter Romam extricasset; pij, prudentesque viri haud satis probarunt. Murciae Iacobus Suarius, qui Paulo Hernandio Rectori paulò ante successerat, Kalendis Iulij ad immortalem migravit vitam, relicto domi, forisque celebri sanctitatis nomine: adeo vt eius caput honorificè aseruetur, & colatur, tanquam viri sancti monumentum. Hoc inter cetera mirum narrant diuinæ pignus erga eum benignitatis. Sanctimonialia Sanctæ Claræ, quarum Murciae fat procul ab Collegio Societatis Cœnobium est, cum intempesta nocte ad consuetam surrexissent psalmodiam, quandam supra Collegij tectum videre lucentem flammam. Incendium arbitrata, extemplo qui admoneret Patres, ad Collegium mittunt. Porrò ad eam denuntiationem, dum singula Antonius Aluarius Collegij Minister, & Ludouicus Ruitius ianitor trepidè scrutantur, neque vllum publicis locis incendij vestigium reperiunt; aggressi singillatim aperire cubicula, ad Patris Suarij conclauæ perueniunt. Eo patefacto, rem conspicantur miram, ipsum Suarium extra lectulum ad parietem facie versâ orantem, tribus fermè palmis à pavimento sublatum: cumque perstaret immotus, & diuinæ immersus dulcedini nihil sentiret; quò res testatior esset, properè excitant, accersuntque Paulum Hernandium Rectorem, qui accurrens idem miraculum oculis suis perspexit, nihil vnquam sentiente Suario. Hinc gratiæ ijs, qui de igne admonuerant actæ, iussique securi esse, quòd Patres, re deprehenfa, vidissent nihil ex eo metuendum igne. Non tamen Rector passim vulgari prodigium passus est. Et sanè nihil à vita Suarij hæc documenta abhorrent. Magna constantia parentis, à quo omni ope reuocabatur, resutatis conatibus, diuinum ea perfectione auspicatus est famulatum; vt adhuc Nouitius Nouitij præfuerit. Duodecim dein annis, quibus in Societate vixit, intentiore semper cura, ad religionis culmen contendit. Magnam huius temporis partem egit Murciae: quo tempore nunquam defatigatus laboribus, imò nunquam exaturatus, peragrandis magna cum paupertate pagis, edocendisque agrestibus, Apostoli acquisierat nomen, haud ex vano, cum & facta haberet. Insignis erat viri modestia virtutum decus, & facies ceterarum: vultus semper idem, verecunda quadam, summèque amabili hilaritate conspicuus. Diceres non tam habere in potestate, quàm non habere perturbationes. Hisce virtutibus, & coniunctione cum Deo arctissima, id quod summè optandum est, consequèbatur, vt adificationi intentus, nihilque vlla ex parte destruens, incrementis opus diuinum maximis, cum omnium approbatione, & gratia promoueret. Reliqua de Apostolico viro anni sexagesimi volumine prodita sunt. Eiusdem Collegij patronus insignis Conchæ decessit Alfonso Ramirius Vergara, vitæ integerrimæ fortitus exitum parem. Iussit corpus suum in Collegij Complutensis templo condi: sed ab ijs, apud quos depositum est, veluti sacrum pignus aseruantibus, nunquam potuit impetrari. Vir fuit, & doctrina clarus, & sanctimonialia venerandus; & auctoritate potens. Quinque delatas Episcopatum recusauit insulas: atque in suæ argumentis salutis hæc duo numerabat, vt alibi etiam indicatum à nobis est. Primum, quòd cultorem animæ suæ habuisset Patrem Franciscum Villanouani, à quo præscriptam vitæ rationem, ad extremum vsque spiritum, accuratè seruauit. Deinde, quòd non passus. Deus esset ipsum muneribus præsumum; & peccatis alienis onerari. Societas illi & pro subsidijs, quæ Complutensi, & Conchenfi Collegijs dedit; & pro summo studio, quo semper tutatus eam est, velutique suam rem amplifi-

76

Iacobi Suarij
sancta migratio.

77

Doctoris Ver-
garae sanctus
exitus.

plificare, & ornare studuit, primis præsertim temporibus, cum & amicorum, & rerum penuria erat maior, sanè plurimum debet. Hoc eodem anno Naualcarnerensis cœpta est sedes, & Collegio Complutensi tanquam membrum subnexa. Est Naualcarnerum in Archiepiscopatu Toletano pagus frequens: pagi eius diues pro loco Sacerdotium habebat Doctor Baptista Madridius. Is cum ageret Romæ, ab hinc biennio, impetrato à Pontifice Pio Quarto, vt domicilium Societatis Naualcarneri fieret, in eamque rem illud Sacerdotium conferretur; se ipsum insuper Societati dedit. Sed, subortis difficultatibus, in hunc annum extracta domicilij res. Quibus demum à Pio Quinto expeditis, Martinus Hernandus præpositus ei sedi est: eique sex deinceps annos præfuit, ingenti paganorum bono: non vna tantum, vti erat in conditionibus, sed tribus discentium inductis classibus, vt accurrenti multitudini fieret satis. Decessit Triguero sexto Idus Februarias Ioannes Leonius, quem ab lenitate vocitabant Agnum. Quinquennium tantum in Societate vixit, sed secundum Societatis mores vitam omnem. Quippe Xerij natus, & institutus, pueritiam, itemque adolescentiam extra omnes ætatum illarum non modò errores, ac vitia, sed & leuitates egit. Cumque ad insignem doctrinam humanarum, ac diuinarum rerum, atque ad omnem virtutis laudem profecisset; id laborauit vnum; vt sua hæc bona cum quam plurimis communicaret. Philosophicæ orbem scientiæ bis docendo permensus, inter cetera emolumenta, tres Societati viros egregios peperit, Ioannem Leonium cognominè sibi, eundemque fratris filium, Franciscum Dionysium, & Ludouicum Franciscum Quirium. Quorum postremus in Florida fidei odio extinctus occubuit: primus in Prouincia Rhenana complures annos, alter in India Goæ Theologiam professi. Inter quos labores & ad populum pro suggestu agebat, & consentium regendis animis præerat, & alia omni ope serere honestatem, & educare conabatur: sua habens interualla, per quæ multum cum Deo solus esset. Itaque & propter doctrinæ, & eloquentiæ ornamenta, ac multo magis propter singularem innocentiam, modestiam, caritatem, pietatem, summo apud Xerenses in pretio erat. Ille tamen easdem animaduertens curari vtilitates publicas posse maiore compendio, si ad ceteras virtutes obedientiæ lucra adiunxisset; consummandi Holocausti amore, Societati dedit se, annum iam tertium ac trigesimum agens. Maximè valuit præconio verbi diuini: Hispalique, vbi primùm susceptus, ac plurimum diuersatus est; conuersiones morum eximias, easque apprimè constantes fecit. Mirè idem lenis, ac vehemens, dulcis, & acer: diuinaque oracula tam aptè proferens; vt nata ijs locis, nec alio consilio ab Sancto Spiritu edita viderentur. Quam rem meditatione assequabatur: non enim ad cogitata sua accommodare sacra verba (quod quidam putidè faciunt) enitebatur, sed ex meditatione eorum quicquid dicturus esset eliciebat. Medico, vt instantem sibi mortem nuntiauit, gratias magno gaudio egit, & osculari dexteram voluit. Xerenses vbi mortuum acceperunt; apparatis exequijs honestarunt extructo cœnotaphio, cui pileum superposuere theologorum insigne Doctorum, & palmam: hanc in documentum perpetuæ virginitatis, quam conseruasse illum non dubitabant: illud in testimonium caelestis sapientiæ, simulque, vt opinor, modestiæ: reddituri mortuo, quod viuus respuerat. Nam quamuis à propinquis, amicisque compelleretur; nunquam tamen perpelli potuerat, vt è literarijs honoribus, præter philosophicam lauream quicquam acciperet. Hic iam inter Hispanas res subiungam Lucæ Zampelli excessum, quoniam Aragoniæ restitutam Sardiniam hoc anno dixi. Is Sassaritanus origine Calari morte iustorum sexto Kalendas Augustas occubuit: ætate non multò tricenario maior: in Societate fermè non nisi erudiens pueros, & audiens eorum confessiones haud vltra vicefimum mensè versatus: sed eo breui spatio virtutis stadium emensus oppidò quàm longissimum. Itaque simul è conspectu sublatus est (vt fit in iustorum desiderio, quorum memoria in benedictione est) domi, forsque missi lætitia, ac mœnore sermones diu tenuerunt varias viri celebrantium laudes. Ille aiebat: sæpè mecum egit hic Pater, & nunquam vox ex ore eius insonuit, nisi de Deo: neque id vnquam nisi cum animi mei summa iucunditate: & mirabar nunquam deesse, quod

78

Naualcarnerensis sedes.

79

Vita insignis Ioannis Leonij.

80

Lucæ Zampelli vita laudatissima.

quod sanctè gràtèque diceret: adeo vena cordis abundabat. Dicebat alius: Ex quo die hunc Dei hominem vidi; nihil magnum, aut paruum animaduerti in eo; quod leuissima culpæ affine, vel à perfectione alienum videri posset. Ego verò, alius subiiciebat, mirabar indefatigabile corpus pariter, & animum laboribus caritatis. Alius excipiebat: Quid illa tranquillitatis amabilitas, vt rapiebat! Alij alia prædicabant. Sed libet testimonium afferre Petri Spigæ optimi viri de optimo. Eum, inquit, nos omnes pro speculo habebamus obedientiæ, grauitatis, humilitatis. Vrebat corpus supremo tempore morbi atrocitate, & os illud sanctissimum ab laudibus Dei nunquam cessabat. Ambo nos in eodem pariter cubiculo decumbebamus: atque ille nunc solus dulcissimis colloquijs cum Christo Domino agebat, nunc cum infirmorum curatoribus vtrò sermones de patientia conferebat. Ex quo die in hoc Collegium pedem intulit, nunquam eum vidi tristem; nunquam quicquam desiderantem, aut anxium, aut perturbatum: sed ore semper vultuque Angelico, cum summa, quæ latebat in animo pax, & tranquillitas clarissimè in oris specie emicaret. Eodem vultu ad faciendam rem sacram, eodem ad excipiendas confessiones adibat: eodem docebat prima elementa literarum pueros: eodem clauis sumebat ostij, & ianitoris explebat partes: palàm vt appareret in rebus eum omnibus querere Deum, & inuenire. Minimè durus, aut austerus: nunquam ab se amariorem quempiam dimittebat. Quicumque in consuetudinem eius inciderent, pietate rapiebantur: semper enim in ea caelesti lingua verba, ac sententiæ infidebant prudentes, & copiosæ, quæ suauiter iuxta, atque efficaciter infuebant in animos audientium, vinciebantque magno cum eorum bono, qui nunc illi quam possunt vberibus lacrymis, precibus, ac præconijs grati vicissitudinem officij rependunt. Quoties inter nos agebamus, sentiebam ego in me nouum ardorem, & accessionem diuini amoris, & aliquem gustum diuinitatis. Itaque cum placuit Deo illum euocare, optimam mei partem amisi. Hæc, atque alia Petrus ad Ioannem Victoriæm Visitatorem Sardinie scripsit. Cuius in epistolæ, quam conseruauit, fronte Visitator adscripsit, suo iudicio multò plura de sanctimoniam eius viri affirmari posse. Quæ quidem ego, quia explicatiora non reperi, nequeo referre. Sed Deus haud dubiè fideliter in monumentis vitæ custodit, in magna olim Iosaphatæ Vallis panegyri promulganda. Illud addiderim fuisse eam virtutem haud exitu magis, quam principio memorabilem. Sub primam iuuentam initiatus Sacerdos, & in sacrorum ordinem senum adscriptus, nihil moribus, nec mente, nec lingua de iuuenum profana leuitate mutarat. Pangen-dis delectabatur patrio sermone versuculis, tam facultate non malis, quam argumento non bonis. Amabant sodales opuscula, & interdum, noctuque cantabant. Viros graues cum poëseos genus, tum poëta persona magnopere contristabat. Hæc Zampelli Presbyteri cum essent studia; fortè Nosocomium intrauit, dum Pater Spiga ægrotis omni officio ministraret, coniectisque oculis in sacrum administrum, dum attentus contemplatur nunc grabatos sternentem; nunc pauimentum verrentem, nunc consolantem ægros, tacitusque secum miratur præclari seruitij sedulitatem; Spiga ita compellat: *Quin Domine, & ipse his minimis Christi aliquid nauas laboris, & adiuuas me? Age, expedi manus; Christus tibi, quod his impenderis, imputabit; & mercede benè grandi rependet.* Mirum Deus famuli voci pondus adiecit. Totum repente hominem immutauit. Itaque non statim modò adiutorem se Spigæ Zampellus adiunxit, sed delectatus opere, sepiusque repetito captus, cum eo & poëticam, & omnem suam mutauit curam. Procuracionem Nosocomij suscepit: eamque non imperio magis, quam famulatu, æquè mente solers, ac manu impiger administrans, & ex locupletum benignitate domicilij inopiam leuans, omnia breui ita composuit, vt munditiem, ordinemque ministerij, & caritatem obsequij spectatum accurreretur: nec interim minor spectaculi pars ipse procurator esset. Iamque, velut ad omnium virtutum patronum, qui Christianam vitam ex animo velent capessere, quique ab seculo fugam meditarentur, apud Lucam per fugium, latebras, auxilium, institutionem inueniebant: cum ille, quamuis posset familiam ducere, & suarum gloria virtutum frui,

81
Zampellus per
P. Spigæ ver-
ba in alium
mutatus.

82
Nosocomij
procuracione
suscepit.

frui, non sine agrorum immenso dolore, sub obedientiæ iugum, & sanctæ obscuritatis umbram contulit sese. Receptus in Sassaritanum Collegium, & inde ad Calaritanum fundandum missus, dignus fuit, qui nouæ illius coloniæ egregium specimen non modò ciuitati præberet, sed etiam cælo primus inferret. Vtrique Sardinia Collegio Sassaritano æquè, & Calaritano locupletem caritatis promendæ materiam præbuere milites, sociisque nauales ex Hispana classe in Melitæ propugnatiõnem parata, qui vel ad reficiendas vires, vel ad hyberna in Insulam appulsi sunt. Multum operæ pacandis ipsis inter se, conseruandaque cum ciuibus pace, magno publico bono, multum erudiendis, expiandisque impensum est: longè verò plurimum subleuandis ægrotis, quorum & numerus ingens, & calamitas summa fuit. Itaque quam urbano populo adhibitam Romæ curam supra est proditum; eam fermè omnem Sardi Socij contulerunt in milites peregrinos. Quin adeo & hortatibus eorum, & exemplis omni Ciuitate permota, id certamen exarsit in medicamentis suggerendis, & vestimentis, & cibarijs etiam exquisita cura conditis; vt milites confusi nunquam mirari desinerent, consensuque clamarent, satis apparere Deum in ea Ciuitate esse, vbi tantum caritatis vigeret. Ita deliniti nullo negotio animarum quoque medicinam suscipiebant. Nec defuerunt qui ad militiam nostram ab terrena illa transfirent. Ceterum pius labor haud paruo Dei famulis stetit. Quippe Calari inde non pauci, & Sassari tredecim eodem tempore per duos fermè menses decubuerunt. Tum verò benigna Ciuitas, quæ classarios alienos, & corporum defensores ita studiosè curarat quales erga præsidarios suos, nec modò corporum, sed præcipuè animorum propugnatores, gereret animos patefecit. Non secus ac de filijs parentes, deque parentibus filij promiscuè omnes, primi, medij, nouissimi solliciti, nunquam defessi, nunquam sibi facientes satis, omni officio, & ope iuuerunt. Cerneret clementissimum è Cælo Dominum suis vicem seruis rependere eius benignitatis, quam in alios ipsi promississent. Per ea ciuium auxilia recreatis ceteris, vnum sibi de præclaro manipulo, quasi decimam, decerpere Superi Ioannem Olmedam. Tameñ Patres cum reliqua, tum receptacula agris quam potuerant optima, curarant; tamen copia languentium exuberans fecerat, vt in Nosocomio lectis humi stratis quaterni, quiniue iacerent. Olmeda miserorum vt confessiones exciperet, nec proximi exaudirent; prouolebat humi se, vel sternebat medium inter iacentes, & ad eorum os applicabat aures. Ita multas quotidie dum perseverat horas, vitamque suam oblitus, animas tantum miserabilis turbæ cogitat; ex loci pedore, situque, ac vitiatò morbosorum anhelitu, virus in venas recepit: vnde sublatu terris, & genitus cælo est. Inter ceteras laudes (nullam enim religiosi viri desiderabat) eam modestiam, eamque obedientiam constat fuisse, vt Balthasar Pinna, qui complures annos ei præfuerat, ita profiteretur: Quicquid Olmedæ vnquam iniunxisset, cum sanè multa, & ardua in summa Sociorum penuria, & laborum copia plurium annorum, vsus postulasset iniungi; eum nunquam vultum mutasse: ad iussa quælibet & promptam exhibuisse, & simplicem, & hilarem obsequelam. Castellanus erat natione, sex & triginta ætatis, sex circiter Societatis annos numerabat. Ante eam initam iuuandis proximis dedicarat operam, præsertim confessionibus audiendis. Sassari, præter Sacerdotales labores, etiam Humanitatis, & Rhetoricæ iam inde ab scholarum initio diligenter, satisque doctè tradebat. Inter hæc Visitator Victoria præclare multa constituit, & ad communem Societatis normam redegit. Disputationibus multis, & grauib; instituta Ordinis, legesque, & Congregationum decreta exposuit. Tyrocinium ex mente Borgiæ (vt cunctis in Prouincijs passim fiebat) ordinauit, Tyronibus Calari collocatis. Explicationem catechismi sexta quaque Feria in templis Collegiorum, itemque sacris diebus diuinæ Scripturæ popularem explanationem, quam ipsemet auspicatus est, in morem induxit. Tyronibus Franciscum Antonium præfecit: quo Romam accito, vt in Germaniam mitteretur, Balthasarem Pinnam substituit. Magna auctoritate apud primos quosque erat, magno domesticis exemplo, magno vsui populo vniuerso, tum priuatis congressibus, tum laboriosa tractatione verbi diuini. A Prætoribus, ac Prorege quicquid è re Collegiorum fuit libera-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

G

liter

83

In Sardinia
ægris militibus
succurium.

84

Obitus. & vir-
tus Ioannis Ol-
medæ.

85

Res à Patre Vi-
ctoria Visitato-
re in Sardinia
geitæ.

liter impetravit. Antiochus Bellus, qui Sallabitanam praefecturam gerebat (in
 hanc enim, & Calaritanam Insula omnis diuisa erat) ingressus Collegium sub pran-
 dij tempus, cum ministrantem mensae reperisset Victoriam, & ipse succinctus del-
 more hinculo, insuperque aperto capite eulcit, ut Dei famulis recumbentibus ma-
 nistraret: aegre coercitus, ne postea laeues quoque purgaret. Ceterum dñi ad
 exactam cuncta normant redigere statim vir efficax Victoria studet; euitare non
 potuit, quin plus nimio multa nouare videretur. Apud Sallabitanos quoque non
 nihil offendit, ob missam Calarim Pinnam. Ex quo Societas in Sardiniam uenerat,
 in utraque principe Ciuitate principes suggestus torum per annum sola habuerat.
 Victoria, delecta sibi apud Turritanos sede, ubi maior Collegij tum erat moles, &
 philosophia quoque tradi incipiebat; ad Calaritanos Pinnam miserat, simul Ty-
 rones ut praecceptorem, simul Ciuem ut concionatorem praestantem haberent; &
 utriusque Collegio sua robora, & quasi columna essent. Adde quod & Sallabi Pin-
 na in tantum iam nominis, & caritatis, atque adeo auctoritatis creuerat; ut conco-
 quere quidam non possent: nec desissent, qui malignis oculis, & auribus assidue
 attenti occasionem specularentur hominis deformandi. Quod fecerat, ut libenti-
 us eum Victoria Calarim summoeretur. Ceterum arduum dictu, quam aegre sui
 (ut vocabant) parentis, magistrique, ac prope Apostoli absentiam vulgo Salla-
 ritani tulerint, quam publica quasi comploratione sint prosequuti: nec interpre-
 tationibus sinistris, pro suo quisque ingenio studioque, parebant. Hi dicere ma-
 xime carum, ac venerabilem Sacerdotem amandatam per ambitionem malam;
 ut sine consortio regnum Victoria obtineret. Alij suscepisse eum fouendos Cala-
 ritanos: idcirco, spoliatis ipsis, optima quaeque ledo conferre. Quidam, praeser-
 tim ex obrectatoribus Pinnae, suspiciones serere, inuenisse aliquid Visitatorem,
 quare relegandum censuerit. Seculi mores ubique tales sunt in deteriorem par-
 tem aliena trahentis facta, etiam quorum clarae rationes sunt: quo tum uenia di-
 gnior a deo amica Ciuitas erat, quod Societatis morem, absolutamque obedi-
 tiam, & liberas, prout usus poposcit, in alia, atque alia loca suorum traductio-
 nes, nunquam ante spectarat. Interim magno studio cum alij perseuerabant po-
 puli Collegia postulantes, tum cupi dissimè Oristanenses. Ceterum idem ardor in
 Prouincijs prope omnibus, pulcro quodam certamine, gliscebatur. Et quidem in
 Lusitania simul Dominus Antonius Ludouici Regij fratris nothus, ut in Cratensem
 Prioratum suum, simul Cardinalis Henricus, ut Scalabim (Sanctarenum hodie
 vocant) simul Dux Brigantinus, ut Villauicosam, & Archiepiscopus Bracarensis,
 ut in quadam Dioceseos suae oppida: Episcopi tres Algarbiensis, & Insularum
 in Oceano Tertiaram, atque Materiae, ut in suos Episcopatus denique & Ciuitas
 Eluana, ut ad sese colonias Sociorum ducerent, contendebant: quibus tamen haud
 aliter in praesens, quam commodatis in breue tempus aliquot operis, gerimos po-
 tuit. Insularum Oceani causam Henricus quoque Cardinalis agebat, negans
 quicquam eas India minus magistris animorum egere. Nec satis profecto vide-
 batur conueniens, ut Societas, quae totam Lusitani Imperij continentem, tam
 sedulo cursabat, excolebatque, & in extremas usque Orientis incognitas ante famae
 terras penetrarat, illas haud longius quam octidui ferme nauigatione positas in-
 sulas nec dum adijisset. Itaque duo Sacerdotes Franciscus Varea, & Franciscus
 Consaluius, vna cum laico Simone Trauacio lecti, qui opus ab Tertijs incepta-
 rent. Sed cum, repetita bis nauigatione, cursum tenere non potuissent; appa-
 ruit has laborum primitias alij Insulae reseruatas. Pyratae interim Galli Materiam
 occupant: & ut plerique omnes Haeretici erant Iconomachi, e dira Caluini secta;
 praeter alia crudeliter, auareque, & impiè gesta, per infanda sacrilegia, stragem
 sacrorum fecerunt. Ad hos igitur ita vexatos, afflictosque populos recreandos,
 erigendosque tres illi, quos nominavi, peruecti, plurimum subierunt opera, com-
 plures menses in extirpandis vitijs, & quae indigena habebant sua, & quae alieni-
 genae importarant. Porro Lusitana Collegia florebant omnia: iamque Conim-
 bricense in vnam redactum sedem, tum ad alia, tum ad disciplinam opportunita-
 tes multas adeptum erat. Eborae templum inchoatum die, quem Sancti Franci-

86
 Quam opero-
 sui omnibus
 facere satis.

87
 Ardor Lusita-
 no: in pe-
 tendis Colle-
 gij Societatis.

88
 Nunc primùm
 adit Oceanij
 Insulae.

89
 Eborae templū
 Societatis in-
 choatum.

sci memoria sanctum fecit. Primarium lapidem magna ceremonia consecrauit, & in fundamentis locauit Archiepiscopus. Ex numero euocatorum in cæli beatas domos, haud immemoratum transferim feniculum planè bonum Petrum Annum: Pedreannem Lusitani vocabant. In Vifensi Diœcesi natus manuum mercede vitam diu tolerauit innocenter, ac piè. Semper Dei memor, & animæ suæ. Nec minus in auditione rerum diuinarum, spectandoque Sacrificio, & salutanda Deipara, precibusque alijs faciendis, quàm in quærendo victu sedulus erat. Demum ab seculo secessit, & septem circiter annos, in vnius pietatis cura, eremiticam vitam coluit. Deinde proficiendi studio Patri Simoni adiunxit se se: domumque receptus in Dei famulatu ea simplicitate versabatur; nihil vt de votis rite concipiendis cogitans, nec à quoquam admonitus, annos ita quinque traduxerit, ita reliquos traducturus, nisi admoneretur. Nam, vt primum admonitus est, nihil moræ interposuit, & quindecim ferè superuixit annos. Multa, prout iniuncta sunt, ministeria pari semper animi æquitate obiuit: postremos annos in æde Sancti Rocchi æditius egit, ob singularem modestiam, submissionem, ac pietatem, eximie & Ciuitati carus, & Patribus. Ibi decessit septimo Kalendas Aprilis: & loco est conditus, quem animo sibi iam pridem designarat, vt appositum ad excitandam precantibus memoriam sui.

Hoc anno status Indiæ talis fuit. Sub anni initium Antonius Quadrius Malacca Goam reuectus non Christianorum modò Amboiniensium calamitates, sed & Lusitanorum nomen iam passim apud hostem contemptu laborans exposuit Proregi, & Archiepiscopo. Hinc statuit Prorex idoneam classem in Amboinum mittere: cui Consaluum Pereriam quingentis Lusitanis bellatoribus attributis præfecit. Consaluum ipsum met Quadrium secum ire cupiebat: quo, & precibus ope concilianda diuina, & salutari consilio rebus gerendis præsto esset. Verùm graues in India cum eum causæ retinerent; duos illi Sacerdotes Vincentium Tondam, Armuzia propter valetudinem reuocatum, & Ludouicum Goëm, qui ex Maluco venerat calamitatis internuntius, dedit. Classis Kalendis Maij discessit. Eodem tempore Petrus Ramirus, qui nuper Goanum Collegium rexerat cõscendit, in Iaponiam transfurus, vt Societati per ea regna præesset, Cosmi Turriani loco: cuius ætas annis, & ærumnis attrita iam bonam missionem ab regendi solitudine postulabat: quanquam etiamnum Superintendens erat futurus. Paucis ante diebus Ferdinandus Alcarazius vela fecerat aditum exploraturus ad Sinas. Nam postquam Prouincialis Quadrius cognouerat regiam legationem planè non recipi, nec tamen procul ab spe esse alicui è Societate domicilium in Vrbe Cantonia impetrari posse; loco Francisci Petrij Alcarazium & ab ætate, & ab eruditione, & virium firmitudine magis idoneum immensis Sinicæ ediscendæ linguæ laboribus mittendum putauit: præsertim cum id ipse met expeteret, missusque, vt supra diximus, eo consilio ex Europa esset, vt vel ad Sinas, vel ad Iaponios nauigaret. Vir erat Alcarazius magna virtute, nec inferiore doctrina, studio verò dura perpetuendi pro Christo, & alienas ad eum adducendi gentes planè mirabili. Itaque ad Præpositum Lainium professionem ab eo dum Indicam postulat, inter cetera infinita Salmantica hæc scripsit: Ad negocia mea quod pertinet, quæ vertuntur in vno omnia, nolo, Pater venerande, molestus videri. Audaciæ tamen idcirco mihi tantum assumo, quòd confidam flagitationes huiusmodi non molestas tibi, sed potius iucundas accidere. Præter quàm quòd certus nunquam sum satis, ne tibi explicatus sit ardor, quo me (ipsi gratia) Dominus vrit, eius causa ærumnarum quamplurimum tolerandi. Cuius rei copiam, quia persuasum habeo affuturam mihi pro votis in India; inde est, vt præ cupiditate eius peregrinationis, illic ferè dies, ac noctes mea mens habitet. Mi pater (simpliciter ago, planèque, quippe animæ meæ rectorem alloquor) tantus interdum est ignis, quo exæstuo, tam vehemens quo incitor impetus; vt sæpenumerò inter orandum, inter sacrificandum, & inter alias quoque occupationes adigar ad suspiria, ad gemitus, ad lacrymas instando à Domino, ac flagitando, vt audiat me, perinde vt puer improbè pertinax super gremium matris abiectus. Angit, voratque me cum audio gen-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

G 2

tium

90
Petri Annij
vita simplici-
tate spectabi-
lis.91
Indicæ res.92
Ferdinandi Al-
carazij virtus.93
Eiusd. in ardor
in postulanda
professione
Indicæ.

tium necessitatem in Sinis, alijsque Prouincijs, ac Régnis: exoptoque seruis adiungi ad earum auxilium profecturis. Aueo pro Christi causâ, & in Societatis obsequio (quod beato Confaluo Sylueriæ obtigit) vitam, & sanguinem fundere. Ista Rachel est, cuius ita me cœpit amor, vt quâquam theologiam docere laboriosissimum mihi & maximè alienum ab natura meâ sit, tamen id nō alacer modò, sed etiam gestiens exequar per has ærumnas, reputans Dominum mihi Rachelem meam concessurum: laboreque, diesque videantur pauci, præ multitudine amoris. Atque adeo obfirmavi animum, si minùs vno detur anno; expectare, ac flagitare duos, tres, decem, viginti, quantum denique cumque mihi dierum erit. Hæc mea consolatio est: actiones huc referuntur meæ minimæ, maximæque: huc vota, & præces: omnia denique ad hanc metam dirigo. Atque hæc me cogitatio excitat, stimulatque ad omnia ardentius obeunda, & ad virtutes perfectas studiosius consecandas: cum sperem fore, si conatum adhibeam, vt benignitas me diuina respiciat. Quin ita interdum afficio animo, atque commoueor, vt existimem fieri non posse, vt Deus optimus, qui leniter omnia administrat, id nolit mihi concedi, ad quod ita me rapit. Quid enim illi præpotenti bonitati negotij esset sanctas alias animo meo immittere voluntates? Et tamen cum ego, in æquata velut lance constitutus, sæpè nil nisi perfectionem, præsiè meam exposcam; non solum vocatio Indica non sedatur, sed augetur indies. Eo fit, non modò vt operam ego meam ad id voti referam; sed quicquid ex meis Fratribus, alijsque Dei famulis elicere, & corrògare vnquam possum; eodem conferam: affirmare vt liceat vltra quingentas diuinas Hostias (nec fortasse mendacio mille, aut bis mille dixerim) hanc ob rem immolatas: oblatæ autem precationes, & alia ad exorandum officia prorsus numero carent. O qui meum cor, Pater, in tuis manibus collocaret? Scio certè, misereris. Ergo tanta flamma frustrabitur? tot sacrificia? quodque per vile hoc adminiculum posset Dominus frugis afferre, id benè commutabitur in explicationem theologicæ scholæ per paucis auditoribus, quorum id multi meliùs, quàm ego, præstarent? Audio quosdam aduersari mihi, propterea quòd tantum literarum in India frustrà futurum sit. Iesu bone, quid est hoc? Ego, qui me noui, scio mihi deesse memoriam, latinitatem, tum vires necessarias ad scribendum. Quid deinde? Si quid essem, nonne India benè doctos requirit, ad quos alij confugiant? Valetudinem alij in me desiderant firmiorem. Atqui, Pater (testes plurimi sunt) eam summa bonitas dedit mihi habitudinem corporis, quæ laboribus confirmetur: tumque optimè valeam, cum pedes peregrinor, cum malè vescor, alijsque id genus incommodis fruor. Meæ sunt illæ deliciæ, pallio in humerum reuocato, Breuiario è zona pendulo, peragrarè terras Apostolico ritu, tradere rudimenta christiana, audire confitentes, & similia his. Ad hæc ætas opportunissima est, annorum triginta: vt planè nihil desit, nisi quòd tanto sum bono indignus. Verùm quis dignus, nisi Deus efficiat? Ad extremum si quid est, quod obistere mihi possit; per Christi Iesu vulnera, Pater, perque eos Cœlites, quibus tua Paternitas super alios obstricta est, quaeso, & obtestor id saltem mihi indulge, vt pedes veniam ad te. Via valetudinem explorabit: & documentum scientiæ coram capietur. Scito tamen ita me paratum ad omnia, quicquid de me statueris, ac si mollem inter digitos ceram haberes. Genitus ego ex parentibus iam longè ætate prouectis (& credidere orationibus impetratum) septimestri partu editus, multas inter calamitates, & corporis morbos enutritus, ante decimum annum utroque parente orbatus, nunquam puræ stillam voluptatis degustavi, quoad pio Dei oculo respectus ad Societatem accessi. Illa mihi pater fuit, illa mater: in ea suauiter habitus, & curatus sum: in ea largitus est mihi Dominus perfectam salutem: illa totum meum genus est, meum omne bonum secundum Deum: si mancipij seruitutem, sicut debeo, ei seruirem; non assequerer meritorum eius in me partem vllam. Et quoniam intelligo quàm parum re illi seruiam; voluntate tamen optima sum, auensque per aspera omnia illi vitam impendere. Quod eò dixerim, Pater, vt intelligas quicquid mihi præceperis, nullis me, ne humani quidem legibus officij satisfacturum, si exequar: quandoquidem pro filio habeor, vbi beneficium summum esset pro famu-

94
Cupiditate Indiarum incitatur ad virtutes

85
Indicia vocationis diuinæ,

96
Roboratur laboribus.

97
Eius ortus.

98
Quantum Societatem amaret, eique debeat.

famulo, & mancipio esse. Proinde quicquid è re duxeris, liberrimè edicito: certus hoc meo Indiarum incendio, quamvis non nisi morte finiendum putem, nullo pacto voluntatem ad amplectenda quæcumque a te imperaueris, imminutum iri. His, aliisque precibus, atque obtestationibus, nullum faciens literarum longissimarum finem, ærumnis hic bonus Dei famulus Indicis inhiabat. Quæ ab Sancto Spiritu haud dubiè profecta ratus Lainius, in occasu anni millesimi quingentesimi sexagesimi tertij, die, qui Sancto Thomæ Apostolo sacer erat, voti demum competentem fecit. Quod illi eò gratius accidit; quòd Sanctum Thomam iam multos annos præcipua religione colebat, ut per eum id, tanquam per Indiarum Apostolum, impetraret. Ergo post flagitatum eiusmodi auditus, post superatas immensæ nauigationis molestias, Guineæ malaciam, Promontorij bonæ spei procellas, denique post cursum ex India in vltiora repetitum, prope votorum suorum finem venerat. Sed docuit euentus omnia studia moderata esse debere: vel certè Deum ex eo non fructum prædicationis, & catechismi, sed bonæ duntaxat studium voluntatis, & patientiæ expetisse. Cum enim Goæ conscendisset, dum Cocinum venitur, grauissima post Indorum memoriam exorta tempesta nauim, vectoresque in vltimum discrimen adduxit: ex qua tamen incolumis Malacam peruenit. Hinc cursum, vnà cum Petro Ramirio, qui iam & ipse aduenerat, in Iaponiam, ut dixi, perrecturus, repetijt. Ecce autem in Sinico mari Thypho (ille per eas oras naufragijs ventus infamis) coortus, Iuncum, in quo vehebantur, in conspectu alterius Iunci prope euntis, ita gurgitibus circumacti æquoris inuoluit; ut nec rerum, nec hominum quicquam postea apparuerit. Hunc exitum habuisse eos Patres diu creditum est: postea fama succreuit, non haustum à Typhone nauigium, sed malè vexatum, longèque abreptum in Pyratas Sinenses incidisse, & ab eis Patres, vnà cum reliquis Epibatis dirè necatos. Vt cumque res habuerit, tam eximio Sacerdotum pari amisso, damnum ingens acceptum est. In Goana Insula, & proximo tractu iam rarefcebat, in Salfettanis terris adhuc dominabatur impietas. Huc ergo Socij præcipuè iam incumbendum existimabant. Atque ut paulatim superstitionum collabentibus officinis, ipsæ pariter superstitiones euanescerent; Proregem Pater Franciscus Rodericius impulit, ut vetaret sana vlla vel de nouo extruï, vel extructa reparari. Quod vbi Raciolanam ad arcem promulgatum edictum est, pupugit nimirum Ethnicos, maximèque Antifites eorum Brachmanes. Aduolant continuo magnus grex Goam: postque ambitiosè salutatos iudices, & consiliarios, vehementerque rogatos, ad Proregem aduunt. Duos Prorex admittit. Ex his senior statim prouolutus humi cuncta gem tibus complet, qui ritans, clamitansque: Ergo ne suis Dijs sub dio manendum, solesque, & imbres perferendi essent? Hæc species, & consternatio, quanquam postulatum iniquissimum erat; tamen misericordiam spectantium conciebat. Nec longè aberat, ut aliquid exprimerent. Ea est hominum in capiendis Dominorum voluntatibus assentatio, atque profusio. Sed non cessauit Rodericius. Eius acri postulatu Prorex causam ad consilium retulit. Conuenere Gaspar Archiepiscopus, Georgius Episcopus Cocinensis, qui fortè tum Goæ intererat, multique theologi religiosarum familiarum, præter regios admittros. Horum sententijs obtentum est, ut promulgatum in sana edictum valeret. Inde desperatio de sua re Brachmanes incessit. Quibus christiana sanctitas persuaderi nequibat; hi sensim in mediterranea se cum Idolis abdebant. At Patres hac etiam vsi occasione, vacuum sanum, annuente Prorege, in Dei templum verterunt. Ad ducentos etiam piscatores eiusdem Rodericij industria piscata est. Nouerat hos ita se ambitiosè versare, & callidè; ut quoties regia quæpiam instrueretur classis, immunes ipsi ab opere facièndo, suis in tectis, & negocijs permanerent. Ergo Proregem admonet hanc pulcherrimam esse piscatores capiendi viam; certamque nullam: cum classe, quæ mittebatur ad Molucas, iubeat proficisci: fore ut, si spes elaceret in patria remanendi, mallent fieri Christiani. Haud vanà fuit opinio. Statim ut iussi sunt Remiges ire cum classe; applicuerunt animum ad legem Dei, institutisque diligenter, & ablutis sacro fonte, potestas manendi facta est. Ad persequendas in Goanis suburbij profanorum

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

G 3

reli-

99
Impetrat Indi-
cam expedi-
tionem.

110
Ipse, & Petrus
Ramirius in
Sinico mari
pereunt.

101
In Goanis Sal-
fettis progref-
sio Religionis,

102
Piscatorum
ducentorum
baptismus.

reliquias idem Pater Franciscus quaternos Sacerdotes, cum suo quemque comite, diuersos misit. Initio anni cœpta lustratio est, ac Domnico quoque die continuata: adeoque processit, ut interdum vno die plus centum nomina ad catechesim profiterentur, qui paulatim instructi suo tempore baptismo consignabantur. Hæc demum via quibusdam in parœcijs sentina impetatis, nullo Ethnicorum reliquo facto, penitus exhausta est: totoque anno per Socios ad Ecclesiam adiuncti supra mille quingentos. Haud leuius in Indiæ boreali plaga religioni excolendæ pariter, ac propagandæ interim infudatum. Quinque prope Bazainum leucis, in via, quæ Damānum fert, pagus est Main nomine. Incolæ destituti pastore, Bazainum confugerunt ad Patres. Missus est appetente Deiparæ Assumptæ luce, quo ibi nomine dedicatum est templum, Sacerdos cum laico. Excepti Campanarum festo tinnitu, Primoribus obuiam effusis, nec minore habiti humanitate. Non multis diebus subsistere; verum maximo fructu, confirmatis in fide Neophytis, interque se, & cum Deo reconciliatis, bono etiam numero Christiano gregi recens adiuncto. Postquam abierunt, desiderium populus haud quamquam tulit. Misere legatos Goam, qui domum, & sumptus ad alendos perpetuo Sodales duos polliciti, eos sibi concedi per Proregem, atque Archiepiscopum postularunt. His petitionem æquissimam ducentibus, enixèque instantibus, tergiversandi locus Quadrio visus non est. Quare ad tempus dum aliunde prouideretur concessit. Bazaini circiter quadringenti ad Christianos adscripti. In Pago Sanctissimæ Trinitatis ducenti; apud Tanaam ducenti quatuordecim: in his Latomi, quot quot erant huius artificij in ea vicinia professores. Nouellus hic grex, quod paululam secretas à frequentia ceterorum Christianorum haberet casulas, erigi apud se Crucem exoptabat. Hinc incidit inter Lusitanos, indigenasque certamen, vtri humeros augustissimo trophæo, destinatum ad locum ferendo, supponerent: sed indigenis, quanquam perinuitis, cedendum Dominorum voluntati fuit. Magna gratulatione, & pompa inter festas voces, sonosque multiplices vitalis arbor, primis Lusitanorum succollantibus, deportatur Sancti Hieronymi die natali. Vbi præparatam ad aream ventum est; egressæ cum filijs paruulis sceminæ sanctissimum signum pijs exceperunt carminibus; dumque statueretur, perseverarunt magnis vocibus christianæ legis initia concinentes. Qui iuxta colebant Ethnici, tremendi signi metu, longius domicilia transfudere. At Christiani tum sæpe salutandi, orandique, tum octauo quoque die ad Christiana recolenda dogmata conuenire lecti cœperunt. Nunquam ante audita tempestas Bazainiam oram hoc anno vastauit, Foeda aquarum proluuies: mare præterea sic intumuit; ut non solum per urbem stagnaret, sed etiam in terras, ad mille, & quingentos passus, effunderetur, strage maxima rerum omnium. Successit inde siccitas haud minus insolita, ut populus vniuersus, æquè de Christi militia, atque Pagani, Deum planè iratum clamitantes, ad exposcendam pacem supplicationibus; aliisque piè factis verterentur. Audiit piorum voces auris diuina: & errantium tanquam eblandiri vellet pietatem; opportuno imbre tempestatis damna, & siccitatis, magna ex parte restaurauit. Hæc in boreali Indiæ tractu. In australi clementior annus, pietati quoque propitius fuit. Cocini segnis ad id loci propagatio erat regni Christi. Duo ante alia obstabant: primum metus ab Rege auitæ Idololatriæ affecla; ac tutore: deinde domicilij inopia, quo imbuendi catechismo reciperentur. Vtrique incommodo Pater Melchior Nunnus magna ex parte subuenit. Episcopo, & Magistratibus persuasit, ut ab Ethnico Rege diploma elicerent, quo potestatem popularibus faceret impunè Christum sequendi: quod impetratum est. Deinde etiam corrogata stipe, quantum maximum potuit Catechumenorum numerum in Collegio ipso aluit. In vna penè cultura Lusitanorum ad eam diem occupatos Patres excitauit principio ad hæc molienda ipsorum erga Sanctam Fidem prompta Indorum voluntas. Cum enim Socij duo, tentandæ rei causa, proximos in vicis, & palmeta egressi incidissent in Ethnicorum manum, quæsisissentque quare Christiani non fierent? Quia nemo, inquiunt, est, qui nos doceat: responso haud absimili Evangelico illi in foro cessantium: Quia nemo nos conduxit. Par penè facilitas in vicinæ

103
Resgestæ in
Boreali Indiæ
tractu.

104
Tempestas
Immanis Ba
zaini primùm
vita.

105
Cocini cœpta
fidei propaga
tio.

cina Insulae cultoribus inuenta; ad quos bini Socij Dominicis missi diebus præcetera tuba, vnum è primis Insulanorum ab cultu Dæmonum auocarunt. Adeo molèndum semper, agendumque, ac tentandum est Christi ministris; ne promptè alioqui secutura turba, expers cælestis conuiuij inuitantium segnitie fiat. Plerumque enim sit, vt paratiora, quàm speraras, hominum pectora ad res diuinas comperias. Sic ergo circa Cocinum propagari Euangelium cœptum. At Pater Melchior Nunnus Cocinenfi Episcopo Diocesim inuisenti, quæ prima omnium Iustratio Episcopalis fuit, concessus à Prouinciali est comes, vt simul Antistiti præsto esset, simul etiam Socios per eam diocesim sedibus sparsos viseret. Februario mense profecti Coulanum primùm venerunt. Hic binos Patres, ac Fratres Melchior inuenit, non cum Lusitanis modò, sed cum indigenis quoquè Christianis Regni Trauancoridis, quod viginti quinque leucis secundùm mare porrigitur, salubriter occupatos. Indè ad Ecclesias progressi Commorinenses; ad præcipuam, quæ Punicali erat, descenderunt. Patet ea ora ampliùs quadraginta leucis. Quatuor è Societate Sacerdotes, totidemque laici discursantes eam colebant, ea industria, laborumque tolerantia; vt omnes egregiè imbutos cum christiana doctrina, tum moribus doctrinæ consentaneis, magno cum sui animi gaudio Antistes inuenerit. Ad Manarinam indè insulam processit. Neque hic minùs Sociorum labores probauit, nisi quòd pauciores erant, quàm vellet. Sacerdotes duo haud plures, alter Lusitanus præsidarios, alter Christianos indigenas nauiter excolebat. Verùm Antistes vehementer optabat, vt Collegium hic iusto numero expleretur, immixtis, qui Malabaricam linguam, quæ circa latissimè pertinet, præcipua discerent curam; quemadmodum in Ciorano insula, magno cum emolumento rei Christianæ, qui discerent Canarinam fuerant constituti. Georgio Mello Manariæ arcis Præfecto, itemque Proregi consilium arrisit. Atque Episcopus pecuniæ aliquantum, priusquam indè abiret, ædificio inchoando assignauit. Maio extremo ad insulam, quæ Vaccarum dicitur, breui freto, sed maxima iactati tempestate traiecerunt. Hic Episcopus Sacramentum Confirmationis, vt vbique faciebat, nec dum consignatis, Melchior pœnitentiæ omnibus impertiuit. Quippe eo anno Sacerdotis inopia diuinorum expertes fecerat. Post hæc Negapatanum venerunt: vndè celeriter metu insidiarum ab Dynasta, qui ethnicus erat, dolisque, ac malis artibus assuetus, Ciromandelium, siue (vt Lusitanis vocatur) ad Sancti Thomæ coloniam quinque leucis Negapatano profecti. Hic Beati Thomæ reliquijs religiosissimè salutaris, ad ædem Deiparæ, cui nomen à Monte, contendunt. Sita est ædes rotundo in monte odoratis referto graminibus. Prospectus vndique pulcherrimos, & amœnissimos habet in agros optimè cultos, arboribus venustè confitos, inter labentia flumina liquidissima. Multum per eos pecus maus, minusque: ouium passim; & caprarum greges, itemque bouum armenta pascuntur. Hinc flumine, indè cingitur mari. Quibus rebus, & maximè quòd gens in eo monte sedem habuisse Apostolum Thomam, atque inclyta Martyrij palma donatum tradit; mirè excitatur ad pietatem animus, & erigitur ad diuina. Iam pridem ante aduentum in eas oras Lusitanorum, per syluas proceris arboribus densas, egregiè laboratæ Cruces visebantur: vndè coniectura fiebat; Apostoli comites, per montis amœna sparsos, in precibus, & contemplandis Crucis thesauris ætatem egisse. Sacris hisce locis religiosè aditis, Antistes, præter solennia vbi que munia Chriasmatis adhibendi, Tridentinam Synodum promulgandi; ad inspiciendos populù mores eò impensius curam applicuit; quòd non leuiter lapsi erant, vt frequenti in populo, interque copiam rerum; & impunitatem, superque hæc in terra non ditioni Lusitanæ, sed Regno Bisnaga subiecta. Quo circa publica ex multis sumenda fuerunt exempla. Alij aliter, quidam pecuniâ multati: quam omnem planè intactam, ad extruendum publicum agris receptaculum Misericordiæ sodalibus Antistes attribuit. Eaque abstinentia, & liberalitas pœnarum ferè comitem leuauit inuidiam: fide populo facta non nisi noxas vindicari, dum nocentum damna nihil commodant vindicanti: verèque rem publicam curæ esse, dum eius in lucra etiam delicta vertuntur. Ciromandelij duo de Societate Pater

Fran.

III
III
III
106
Melchioris
Nunnij peregrinatio cum
Episcopo Cocinenfi.

107
Destinatur in
Manaria Col-
legium.

108
Mons Sancti
Thomæ Apo-
stoli memoria
inclutus.

109
Res gesta in
Sancti Thomæ
Colonia.

110
Franciscus
Pinna & Hieronymus Vazius Ciromandelium excolunt.

111
Melchioris Nunij Ceilanigesta.

112
Vilella ex Meaco in Ximum reuocatus.

113
Insularum Goti nomen, & natura.

114
Terrestri belua in marinā vertitur.

115
Initium Iaponici anni.

116
Prima Euangelij prædicatio in Insulis Goti.

Franciscus Pinna, & Hieronymus Vazius sedulo in colonorum excubabant vilitates. Qui cum adhuc proprio destituti tecto, nuper tandem aliquid ædificassent, ei domicilio proximam Sancti Ioannis ædem ab Episcopo impetrarunt. Kalendas Octobribus Ciromandelio Antistes, & Melchior discerere, intento in Ceilanum insulam cursu. Ibi nulli de Societate, sed Franciscanorum cœnobium erat, apud quos, ad ortum vsque noui anni, omni semper humanitate habiti, diuersati sunt. Melchior, præter operam populo nauiter impensam, religiosorum hospitium, postulatu, aliquid de Theologia exposuit: iusque omne de alieni restitutione, doctrinam cum primis in ea insula cognitu necessarium, pertractauit. Indè tandem per summa pericula, ineunte anno, frugiferorum diuites laborum rediere Cocinum.

In præcipuo Iaponiæ Regno Meacensi interim omnia turbabantur. Indè Ludouico Froë Sacaij relicto, Gaspar Vilella accitu Cosmi in Ximum regressus est. Optabat Cosmus communicare cum eo domesticam disciplinam, institutionemque Ecclesiarum, quo domi, forisque omnia conuenirent. Ad hæc donec bellorum Meacensium detumesceret feruor, plus videbatur habitura pretij Vilellæ industria in Bungo, præsertim audiendis Christianorum confessionibus, cum ipsum Cosmum atas iam grauior multum peregrinari non sineret. Interim Froës & Sacaianis Neophytis, & ex vrbe Meaco, & ex arcibus circumiectis affluentibus; itemque Ethnicis, quorum ex longinquo nonnulli catechesis studio peruenere, multiplici cura suffecit, haud sine profectu. Ceterum amplius profectum in Ximo. Propagata est fides ad insulam Xiqui, & eas, quæ Goti dicuntur: Hæ Cocinoco ad Septuaginta leucas absunt, Occidentem versus. Quinque sunt numero discretæ inter se millenis fermè passibus. Nomen Goto ab numero habent: nam prior syllaba quinque, posterior Insulam Iaponicè sonat. Gens satis humana est, superstitioni dedita, quàm quæ maximè. Regio omnis venatu non eget, piscatu abundat: cetera non admodum felix. Ferarum vna est memorabilis ante alias, magnitudine fermè canis vulgaris, nisi quod breuioribus aliquantò sunt pedes: molliissimus pilus, pretiosa pellis est. Vbi consenuit, ad mare descendit: altumque ingressa; paulatim demutatur in piscem Thunno parem. Nec dubia res est. Capiuntur nondum ex toto conuersæ, permixta terrena, & marina bellua figura. Vnam is, qui hæc in Europam scripsit, oculis inspectauit suis Almeida, quæ nondum planè degenerauerat in piscem: pedesque cernebantur iam abire in pinnas, nondum exutis vnguibus: quos recisos, miraculi specimen, Cocinocum misit. Huc ergo Reguli postulatu, missu Cosmi, Ludouicus Almeida, & Laurentius Iaponius, inter densas cadentes è cælo niues, naui delati, sub Iaponici anni initium (quod ex noua luna, quæ in septimum Februarij diem incidat, vel proxima ei sit, auspiciantur) Ocequam urbem ditionis caput peruenere. Id tempus districto excipiendis nobiliorum salutationibus Regulo, inchoandæ catechesi aptum non erat: nec aliquot deinceps proximi dies septem aut nouem, quod eos, mœstæ cuiusquam rei commemoratione, nefas ducebant pollui: atque adeo nec licebat de salute animæ loqui, quod sermones eiusmodi, vt quibus mortis memoria excutitur, funestos habent. Haud sanè profus immeritò, vt quibus mors non sicuti pijs in meliorem vitam natalis, sed in deteriorem mortem fit transitus. Sed interim Ludouico dum parum adest, quod agat; quod pateretur, superfluit. Præparatus est doloribus ad labores, grauissimè cruciatus è stomacho, tandè profus, quoad concionum tempestiuitas appulit. Ergo quinta decima luna recentis anni, cum iam sermones de salute animæ permittebantur (quasi verò aliud vnquam negotium debeat esse mortalibus) Regulo supplicat Ludouicus, vt, quoniam primores Insularum per occasionem salutandi eius in vnum congregati adestent; vellet eos inuitare ad conciones audiendas diebus continuis septem (est enim dierum hic numerus valde vsitatus in Iaponia, ac prope sanctus) cognituros quid ita in eas terras tam è longinquo venissent Patres: vtique nouas res audituros: vndè & commoditatis plurimum, & iucunditatis nihilò minus haurirent. Audientiam verò ipsum vehementiùs facturum Principem, si præsentiam commodare suam, benignasque

gnasque aures non grauaretur. Placuit Gotondono consilium: suarum adium, optimas concioni destinat: postridie sub noctem initium fit. Quadringenti circiter audiebant è prima nobilitate viri, magna in aula, tœminæque complures in proxima, mollissimarum interposito stœrearum discreta, vt auribus nihil officerent. Almeida pauca præfatus, quare meritò attendere ad ea quæ dicerentur, deberent; nequaquam se, sed ipsorum è gente hominem, quo iucundiùs, expeditiùsque res tractaretur, locuturum subiecit: iussitque, Christo auspice, Laurentium exordiri. Ille tanta animi fiducia, venustate verborum, sententiarum optimarum affluentia orationem instituit, vnum Deum rerum omnium molitorem ostendens esse, Iaponicosque consutans Deos; vt cum horas perpetuas tres dixisset, attoniti omnes hærerent, vehementerque commoti. Vbi Laurentius perorauit, inuitat coronam Almeida, si cui quid dubitationis resideat, si quid habeant contra ea dicere, in medio proponant. Nemo cum hisceret, inuitat adhortari, vt pergerent deinceps audire: consequentia enim iniitijs responsura: ac demum intellecturos nil nisi ipsorum de salute agi. Ita dimissa concio est, Regulo palàm proficiente, planè haud aliter habere posse rem, quàm vt (quemadmodum fuerat demonstratum) vnus vniuersitatis rerum procreator, & parens esset. Omnes auidè diem posterum audituri reliqua expectabant: cum repente Regulum robusto vigore hominem, nec vnquam ante morbo tentatum importuna febris, accerrimique capitis, & corporis totius dolores arripiunt. Non potuit quicquam gratius Bonziorum votis euenire. Vociferari passim, Gotondonum habere quod nolit, quoniam egerit, quod non debuerit: sentire numen Deorum, quorum attentare honores ausus sit. Multitudo rei nouitate percussa, faciliè Bonziorum vocibus consentire. Almeida grauis esse, infestisque omnium obtutibus configi. Et mirum fuit abstinuissè ab viro manus, eo magis, quòd Regulum, qui humanè imperium, paternèque habebat, pro se quisque plus quàm oculos suos amabant. Non truces obtutus, minacesque vultus, nec sua quicquam pericula commouebant Dei præconem. Illud quàm vehementissimè angebat, cum animo reputabat, quantum Christianis Iaponiæ cunctis futurum esset probrum: quantum Bonzijs ad proteruiam: quantum ceteris Idolorum mancipijs ad pertinaciam in patrijs superstitionibus accessurum, si fortè is Regulum casus eripuisset. Itaque ad salutis fontem Iesum versus, coram eo cor suum effundens, ex intimo sensu precatur, ne per Satanæ liuorem, & hominum scelera, disturbari tantarum orsa rerum patiat, neu malorum tantam segetem nasci. Inter has preces aliquid consolationis animum subijt: denique spe plenus bona surrexit. Regulus tamen doloribus torquebatur asperrimis. Quare visum Primarijs confugiendum ad Bonzios, agendumque, vt placandos fusciperent Deos, Deique Xacæ legerent libros. Nec mora, inuestigata nocte totam per Vrbe[m] monitores discurreunt, magnis passim vocibus denuntiantes: Vetitis omnes abstinerent: postridie sanctos libros de vita, & prodigijs Dei Xacæ ob Domini salutem legendos. Vix dies illuxerat (qui Christianis Dominicus erat) cum amictu ad eam ceremoniam, ornatuque solemnè Bonziji ad Fanum Cami Fachimæ, quem Deum bellorum nominant, conuenere. Ibi Sancti codices Dei Xacæ (insanæ molis volumina sunt) cœpti læctitari. Paginas strenuè voluebant, carptim è singulis paucula delibantes: nam infinitum esset cuncta perlegere. Multum spei Iapones in ea superstitione repositum habent: nec nisi viris Principibus id placamenti genus (tantæ est dignitas) adhibetur. Interim qui de nobilitate cœperant Dei verbum audire, Reguli iullu ad sua oppida remigrarunt. Eius salus die proximo (Lunæ erat) grauiter inclinabat: quem Almeida cum salutatum misisset, admissa salutatio non est. Verùm hoc Dei famulum, haud perinde sollicitum habebat, quàm quòd certò iam sperans Gotondonum prosperè morbo defunctorum, verebatur, ne valetudo eius non accepta bonorum Auctori vero, sed Dæmoni Xacæ, superstitionisque voluminibus, ac Bonzijs referretur. Eam ob rem aggrauatum malum post Bonziana iacantamenta non inuitus ferebat: tumque cum supremum vrgebat discrimen, interiore quodam instinctu impulsus, nuntuari Regulo iubet, sibi multa esse medicamentorum genera, per quæ

117

Laurentij Iaponici de Christiana fide discursus.

118

Almeida adhortatio & confirmatio.

119

Per Reguli Gotondoni morbum Diabolus fidei progressus obturbat.

120

Superstitio Iaponum in morbis Primorum.

121
Miræ Almeida
curaciones.

122
Diabolus no-
uus impedimē-
ta Euangelio
objicit.

123
Primi Christiani
in Insulis
Goli.

124
Novæ in Goto
turbe excita-
tæ.

quæ speraret, si vellet curationem admittere, secundante rerum genitore Deo, salutem ei resectum iri. Aeger, qui nequicquam cetera expertus erat, perpetuamque insomniam, & dolorum asperitatem terre ultra non poterat, auram spei libenter accepit. Sæpè antea memoratum est, & à peritia medendi facultatem, nonnullam Almeida, & haud obscuram ab cælesti munere vim adfuisse abigendorum morborum. Ergo admissus ad decumbentem, si Conditori cæli, terræque confidat, à quo productus ad vitam, atque adhuc servatus sit; spem facit propediem sanum fore. Continuòque curationem aggressus, intermiscens in loco medicamentis corporis efficaces animo sanando sermones; paucis diebus in pristinam virium firmitatem restituit. Ingens inde fit gratulatio: & ad restitutorem salutis grati animi documenta quædam Regulus, itemque vxor, ac filius (spurius erat) mittunt. Quibus ille muneribus apparato conuiuio, intimos Reguli inuitat: iurè gaudendum omnibus dicens, quando mundi opifex, rectorque Deus salutem Principi reddidisset. Et pergrata ipsi etiam Principi hæc erga se voluntatis significatio accidit. Itaque rogatus, vt repeti conciones de diuina lege iuberet; minime grauatè iussit. Dominica Quinquagesimæ repetitæ quanta cum audientium approbatione, tanto cum Diaboli (quod non obscure cernere erat) dolore. Nam subinde incendium excitatum in vrbe multas domos absumpsit, Reguloque digitus enormiter intumuit, magno cum dolore. Quæ omnibus ita visa sunt dira prodigia; vt primo indè die pauci, altero pauciores, perendie nemo auditum salutis nuntios venerit. Ad hæc tametsi dolorem suis Regulo auxilijs leuauit Almeida; sic tamen in religionis causa & ille refrixerit, vt post hæc non ultra communia quædam humanitatis officia se se daret. Itaque haud dum maturam segetem rati cælestes coloni discessum meditabantur, cum interuenere Mercatores duo Facatenses: quos, vt Iaponicarum sectarum apprimè gnaros, collationis studio, cupido incessit christianas res cognoscendi. Audiuere quindecim ex ordine dies, probauere, complexi sunt: eosque primos Gotianis in insulis facer latex aspersit. Parta hinc talium auctoritate virorum auctoritas religioni ad id tempus in ijs terris ignota: sed multo maximam addidere complures Almeida prosperrimæ curationes. Quippe & amita Reguli, paulòque post ipsi Regulo tertium, dein filio eiusdem, ac Fratris, & alijs ex aula valetudinem reuocauit: latentibus cunctis salubritatem naturali efficaciorum medicaminibus illis inesse. Ob ea christianus catechista magnus iam esse vulgò, obseruari, coli: adeo vt cum reditum ad Cosmum pararet, quod à Bungenfi Rege, cuius ipsammet in suis libris epistolam Cosmus incluserat, nominatim accerferetur; commeatum Gotondonus negarit, pollicens ad extruendum templum, itemque domicilium & aream, & pecuniam præbiturum, facta popularibus potestate pro arbitrio transeundi ad Christum. Hac spe repetitæ conciones: quibus interesse Regulus non recusauit. Et his quidem veritatem tametsi amplexus non est, tamen cognitam sibi constebatur. At quinque & viginti de primis, etiam suscepto baptismo vita, & moribus profiteri cœperunt: inter quos, qui totam sub Principe administrationem Goti gerebat (cui nomen Ioannes est inditum) & præterea vir ex consilio Reguli, quinquagenario maior præstabant. Enimuerò cernentem hæc Satanam haud pro dubio est, furij actum, in omnia se se vertisse, quò nascentis Ecclesiæ tenera fundamenta ne coalescerent. Nouæ continuò turbæ. Pacatissimè habebantur ad eam diem insulæ Gotiæ, cum repente prædones ab Firando, in vnam earum irruptione facta, mortalium multos occidunt, multos inter reliquam prædam captiuos abducunt. Ad quem casum Gotij, armis raptim sumptis, consensisque nauigijs, quòd prædones non inuenere, Firandensi pago subijciunt ignem. Firandenses non repositam iniuriam, sed impositam interpretati; contra ius gentium Gotondoni legatos duos Firandi necant. Quibus malis perinde ingemiscere populus, vt exultare Bonzij, & insultare, cantilenamque suam veterem passim cantare. En demum constare se diuinos, ac vates. Quòcumque Tengicufini inuadant, fragem, atque exitium inueherent. Fa tamen cantilena nihil obfuit Tyronibus Christi. Præmunierat iam ante eos amuleto salutis Almeida, cautèque præparauerat ad quæuis perferenda, præmonitos

multos haud quaquam (Dæmonibus nimirum præ dolore furentibus) de futuris ab ipso Regulo, ac Bonzijs, atque alijs in sectationibus. Illud proprie fo minarum ple-
 risque de caelestibus probatum est in finitibus, quod nemo expiatus baptismo est,
 quin stauisset ex Evangelij legibus vna duntaxat vxore contentus esse. Quippe
 cum gentis more ternas viri singulis, aut quaternas haberent coniuges, vbi in-
 mentem venisset, modo hanc, modo aliam amandabant omni subsidio destitutas,
 Itaque gaudebant & expertia iurgiorum à concubinis, & tuta à virorum incon-
 stantia matrimonia introduce. Hæc Ociquæ dum sunt, propinquum ad Oppi-
 dum, Ocuram nomine, fama permanat perlata in urbem principem legis caelestis,
 Optant sibi quoque afferri. Accersitur Almeida. Non secus atque imber ab ter-
 ra sitiente, diuinum verbum auidis auribus, animisque bibitur: continuoque diui-
 na pullulat seges. Natali Sancti Ioannis Baptista centum viginti tres honestos
 homines mystica vnda Sanctæ Ecclesiæ genuit. Extracta est sacra ædes in leni cli-
 uo, vbi terra cunei modo in mare præcurrit. Quod dum fieret opus, complures
 Ociquæ aduenere in equis Christiani, cum amplius centum operis, ut quemad-
 modum aiebant, pretij apud Deum ipsi quoque participes fierent. Præfixa ad
 templi maximam portam venusta Crux, quæ ineuntibus portum in conspectu so-
 ret. Visum Regulus locum adeo adamauit, vt ad extruendas suum in vsum ædes
 spatio lecto, vetuerit præterea quemquam illic edificare, ne per ædificiorum fre-
 quentiam loci amœnitas infuscaretur. Nec ita multo post item Ociquæ Goton-
 donus in medio fere Oppido, vbi olim eius auus habitauerat, situm Ecclesiæ, &
 Parum diuersorio assignauit. Quid inter hæc Diabolus? scilicet sibi non deesse,
 Pacatissimus (vti modo prædictum est) totius saponiæ Gotti dominatus cum habe-
 retur; ecce tibi hoc rerum articulo Dynasta ab Gotondono deficiens, ad Regu-
 lum Firandensem transijt. Quam vlturus perfidiam Gotondonus, furtim instru-
 ita classe, in desertoris dittonem irrupit, omnemque vastauit. Firandum se ille
 fuga proripuit. Regni administrator tyro Christi Ioannes, dum hæc classis in-
 struitur, christiani pectoris libertatem spectandam dedit. Exigente enim Regu-
 lo sacramentum more gentis, potionem Idolis sacram libando, negauit Ioannes eo
 ritu Christianos iuratos, verum non nisi per cæli, terræque procreatorem,
 Quæ animi excelitas & Regulo placuit, & ab Christianorum non nullis pericu-
 lum superstitionis auertit. In prælio enituerunt Christiani, qui erant ferme quin-
 quaginta: nec quisquam eorum lesus est: vnde Crucis, Sanctissimorumque no-
 minum I E S V S, M A R I A, quæ inuocare edocti erant; tum apud ipsos reli-
 gio, tum apud Ethnicos religionis veræ exiffimatio increuit. Regulus autem Fi-
 randensis, qui auctor defectionis rebelli fuerat, postquam vidit eum ingenti cla-
 de affectum; ad ducenum nauigiorum classem insituit. Cuius fama apparatus
 magnum inter Gotos terrorem exciuit, præsertim inter Ocurani portus incolas,
 qui iam omnes erant Christiani: sed Deo placuit, vt vniuersa classis, non magno
 Gottijs allato incommodo, reuocaretur ab Regulo ad tutandas Firandi terras, quas
 alij hostes per occasionem ingressi vastabant. Nec suæ defuit occasionei Gotondo-
 nus: sed è classe, quam ad tutandas suas nauigiorum centum ornatat, ad vnam è
 Firandi Insulis acta incendio, rapinisque cuncta inuoluit. Itaque cum opima
 homines reuersi præda; minus iam Bonziorum cantilenas, ad constandam christia-
 næ fidei inuidiam ingestas, curabant. Hoc rerum cardine Cosmi reuocatu Al-
 meida magnum sui desiderium cunctis, & Neophytorum solatio Laurentium re-
 linquens, discessit anno quidem iam inclinato, sed vt spatium superfuerit religio-
 nis in aliam insulam inuehendæ. Osto ab Cocinoco leucis est insula Xiqui incolis
 frequens. Tonus audito christianæ sanctitatis nomine, rem cognoscere propius
 cupiebat. Ad eum Felix vineæ Domini propagator missus Almeida est, quem To-
 nus, vna cum suis omnibus, perinde vt lapsum cælo nuntium exceperit, audiuitque.
 Et quanquam susceptæ Christianitatis principatum inter suos optabat sibi; tamen
 ne fortè nouarum rerum causam peruersa ingenia indè caperent; passus est cetero-
 rum validam manum præire, ad casuum incerta subsidium. Ergo breui supra
 quingentos in sacram Christi conscripti militiam: quæ ideo paucis exponuntur,
 quod

125
Christiana le-
gis Sanctitas.

126
Ocuræ primi
Christiani.

127
Constantia
Christianorum
grata est Ethni-
cis.

128
Christianitas
Xiqui insule
infertur.

129
Christianitas
Xiqui insule
infertur.

quod sine dimicatione, ac tempestatibus gesta. Tonus paulò post subsequutus, & Ioannes, nomine inter Christianos Iaponiæ Dynastas, celebri, nuncupatus est: simulque ad sacræ ædis ædificationem admotæ manus. In hæc Insula valde formidabatur Diabolus ante illatum veri Numinis cultum: quippe, tyrannicè sui cultores exercens, ærumnis, ac molestijs plurimis afflictabat. Verùm ubi diuina nominis Iesu, Sanctæque Crucis virtus est cognita; ipsimet Ethnici armis, ijs cœpere Infernas eludere potestates: Almeida extremo iam anno, post duas Ecclesias paucis mensibus institutas, Fucundam excurrit. Cuius loco in Xiquin insulam Arias Sancius, in Gotias Pater Ioannes Baptista Montanus submissus est. Is paucis ante natalitia Domini diebus Ocuram applicuit. Quare, præparatis ante Neophytis Laurentij oratione; ipsa natali Domini nocte, primum de more Sacrum, dein ubi illuxit duo reliqua fecit; magna & admiratione, & pietate recentis eius Ecclesiæ. De veteribus Ecclesijs multa forent commemoranda alia; ac nominatim de insigni Christianorum in cultu pietatis ardore. Sed mihi animus ad noua festinat: præsertim quod nouus iam nouo ad Occidentem in orbe terrarum labor aperitur.

129
Diaboli fracta
vis.

130
Inha sunt
Christiani

130
Azebedij in
Brasiliam na-
uigatio.

131
Inha sunt
Christiani

131
Eiusdem in
Brasiliam ad-
uentus.

132
Status Socie-
tatis in Bra-
silia.

133
Azebedius res
componit.

Ignatius Azebedius ubi iussus est (sicut initio est demonstratum) Brasiliam prouinciam spectatum ire, nihil potuit ærumnarum iuxta, atque animarum sitientissimo viro optatius euenire: cum iam diu laboriosam id genus aliquam ad infidelium terras expeditionem; & omnibus votis expeteret; & postulans sine fine perseveraret; in decernenda illi expeditione mirificè consenserunt Lusitanorum Patrum, ac Romanorum consilia. Cum primum Lusitani de ea re agitarunt, vno omnes ore negarunt Prouinciam subsidio illo nudari debere. In consilium mox reuersi ita decreuerunt: in breue tempus mitti posse, vt rerum statum cognosceret, renuntiaretque in Europam. Quod cum stetisset consilium; literæ perferuntur ab Vrbe in eandem omnino sententiam: vt Azebedius in Brasiliam nauigaret, res inspiceret, pro præfenti copia ordinaret, tum comperta Romam referret. Ille hoc accepto imperio, quanquam multis libentiùs omnino priuatus, cumque parendi modo, non etiam imperandi cura arrepturus cursum fuisset; tamen reputans quanti siue laboris, siue momenti onus subiret; alacritate summa nauim conscendit. Ex itinere cum ad insulam ex his, quas Hesperidum, aut Promontorij viridis appellant, dies aliquot constitisset; nequaquam vacuos dies transegit: sed statim priuatim, ac publicè adiuuare populum exorsus, pueros in primis catechismum docere instituit, summè gaudente Episcopo, qui eius catechismi exemplum voluit sibi relinqui. Augusto demùm mense in Brasiliam ad urbem Sancti Saluatoris Brasilici Imperij caput appulit. Vbi Deo gratulatus est, Sociosque amanter complexus Europæarum nuntijs rerum, & maximè Societatis progressionibus explicatis, recreauit. Nihil habuit antiquius, quam vt publicos labores à puerili institutione auspicaretur, purasque innocentium mentes pretiosâ Christi fruge conferret. Non Socij modò, qui iam diu Visitatorem flagitauerant Ignatium multis nominibus, sed etiam Europæi, atque indigenæ alacritate multò maxima acceperunt. Erat tum status Societatis in Brasilia, vt regionibus ijs, atque temporibus haud sanè poenitendus: ceterum pro reliquæ Societatis perfectione oppidò rudis, ac propè informis. Quippe, qui præerant, cum ante ex Europa discessissent, quam inducta in mores instituta, atque expressa viuus in tabulis propria Societatis forma esset; non poterant commissos sibi discipulos ad eum conformare modum, quem ipsi nunquam accepissent. Ad hæc Sociorum paucitas, eorumque inter se longissimis disitorum interuallis, non religiosæ modò disciplinæ, sed alicubi etiam famæ oberat. Existebant enim ex Europæis non rarò criminatores: qui, cum dolerent flagitia sua, in primisque iniurias redargui, per quas iniquissima seruitute imbecillos populos premebant; ex gentis intemperantia, & Sociorum solitudine materia fabularum sumpta, effundebant venenum cordium maledicis linguis, eorum obtrectantes simplicitati, quorum pigebat caritatis. Hoc inuento rerum statu Ignatius in Collegio Sancti Saluatoris Prouinciæ totius principe, vicinisque circa in pagis ad res quam aptissimè cum ad virtutis domesticæ profectum, tum ad auxilia proximorum, componendas, tres menses incubuit. Triginta fermè iam in Col.

Collegio Socij versabantur, Gregorio Serrano præfide, penes quem non modò potestas, sed & administratio tota erat. Ibi Re:ctor tum erat omnia. Vndè fiebat, vt quamquàm vir, præfeseque perbonus, nequaquam tamen vnus omnibus faceret satis. Distinxit munera Ignatius, suis Re:ctori adiutoribus attributis: ceteramque quotidianæ vitæ disciplinam pro reliquæ Societatis more descripsit. Quoniam verò in quinque circa pagis, quinque separatim Sacerdotes ad eos populos, quos ipsi ad communionem vitæ, & christianam religionem magnis laboribus conuocarant, retinendos, diuinisque sermonibus, ac mysterijs adiuuandos cum singulis comitibus agitabant, propter solitudinem & periculo, & calumnijs maximè expositi; Antonium Petrium spectatæ Sacerdotem virtutis, loco Prouincialis, relinquit: qui assiduè eos circumiret pagos, iuuaret Socios consilij, audiret confitentes: denique & singulis interim mensibus Collegium vrbs interuiferet, vt vitæ forma recens inuecta confirmaretur. His gestis, stabilendæque in posterum Prouinciæ, cum Collegij ædes amplificari, atque Tyronibus quoque habitis secretum domicilium strui iussisset; Nouembri mensè cetera Societatis domicilia inspecturus, atque Emmanuelem Nobregam, cuius in consilio reponerat plurimum, conuenturus; Ludouicum Granam Prouincialem ducens, ad Sancti Vincentij Præfecturam iter intendit, opportunitate vsus classis, quam Mendus Sa Regius Præfectus, Petro Leitone Episcopo simul eunte ad pacandam Fluminis Ianuarij præfecturam, ab indigenis partim liberis, partim rebellibus, atque etiam ab Hæreticis Gallis infestam, & ad condendam meliore situ urbem ducebat.

Hoc Brasiliæ statu, quæ vnica ex America, seu Orbis noui Prouincijs, cum in Lusitanorum diuisione esset, ad hanc diem Societati patuerat, etiam Catholico Regi terræ subiectæ, quas abutens Indiarum vocabulo, Indias Occidentales vulgus appellat, aperta sunt. Recentissima etiam num Societate, notitiam eius, & præclaram opinionem intulerant eò Callistus Sa, & Artiaga: qui aliquandiu Sanctum Ignatium antè conditam familiam sectati, postea parùm constantes in eas oras nauigant. Deinde cum in dies latius, quàm & in Brasilia, & in Eois regionibus, optabili successu, proferendis Euangelij finibus nouus ordo operam nauaret, secundo rumore fama loqueretur; multi non in Europa modò, sed in ipso nouo Orbe Principes, Præsulesque tam gloriosi, sanèque operis partem ei cupidissimè, deferebant. Anno voluentis seculi quinto & quinquagesimo, Marchione Cogneta, qui Prorex in Peruiam mittebatur, petente, Gaspar Azebedius, & alter Sacerdos designati iam erant. Sed quia Archiepiscopus Limentis parùm assentiebatur; omilla res est. Postea Augustinus de Corumna vir egregius, Augustinianorum multos annos in Hispania noua Prouincialis, vbi primùm creatus est Poppaiana Episcopus; nihil prius habuit, quàm, vt aliquot ex hoc numero Sacerdotes flagitaret. Eodem tempore Petrus Menendes Florida sub ditionem redigendæ ab Rege Catholico præfectus, hæc tantùm non conditione præfecturam accepit, vt aliquot ei de Societate Rex Euangelij promulgatores attribueret; quorum industriam in oriente sibi olim militanti perspectam aiebat. Araozius ad id loci nunquam satis probare eam expeditionem visus erat; veritus, ne præfesti natis incrementis tener cœtus eneruaretur. Vulgò tamen Socios ijs quoque gentibus augustissimæ Crucis signa inferendi habebat ardor: eamque laborum materiam inixè precabantur à Deo, Borgia in primis: cuius demum magistratui, corroborata iam Societate, decus hoc proprium reseruabatur. Digna sanè memoria est Petri Menendis religio. Cum eiusmodi præfecturas plerique mortalium pecuniæ causa ambire soleant; profitebatur ille, reque ipsa probabat, vnã sibi propositam esse pereuntium animarum curam. Sed nimis asperam, & prope tantùm ad contumeliam nominis Flo: idam Prouinciã sortitus; præclaris conatibus haud quaquam habuit euentum parem. Superiore anno Socijs à Borgia tum Vicario postulatis, quamquàm statim Pater tres designauit; tamen quia ante Menendi fuit ex Hispania soluendum, quàm illi potuissent adesse; quàm agrè ferret vacuum eo præsidio abire; non verbis modò, sed etiam lacrymis multis ostendit; Petro Castillo Societatis amanti ssimo viro, qui præcipuus fuerat auctor eam Ga-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

H

des

321
Soc. 27. CIA
administratio134
Ad Sancti Vincentij præfecturam abiit.135
Indias Occidentales Societati, aperiuntur.136
Socij à multis Magnatibus petuntur.137
Petri Menendis religio.138
Soc. 27. CIA
administratio

138
Florida quæ
pars terrarum.

139
Frumentum
Indicum.

140
Florida præ-
fens status.

141
Primi de So-
cietate in Flo-
ridam missi.

142
P. Petri Marti-
nij sanctus fer-
vor.

des aduocandæ; negotium discedens vrgendum commendauit. Quod amantem Castellus, & liberaliter præstitit. Est Florida Prouincia perampla, finitima nouæ Hispaniæ. Qua parte hæc nostrum orbem respicit, partibus triginta ab Aequatore in Septentrionem elata, ex eademque boreali regione sipui Mexicano prætentæ. Ioannes Pontius Leonius cum è vicinis soluisset Insulis, in eam primùm salutis anno millesimo quingentesimo duodecimo incidit, quo die victoris Christi ad vitam reditus colebatur. Quod quia Pascha florum Hispani appellant; inde nomen inuentæ regioni Floridæ indiderunt: tanquam felices creandorum ab se coronas Martyrum simul diei, quo inuenta est, & nominis auspicio præmonstraret. Ingentia genti ferocia, vires magnæ sunt: natandi, currendique celeritate nullatione posterior est: sagittis peritissimè vtitur. Lunam, Solemque inter præcipua colunt numina: quibus aliquoties in anno continuum triduum, omni prorsus cibo, ac potione, item somno abstinentes, reddunt solennes cultus. Quas vigiliæ, atque ieiunia, qui fortissimè, ac diutissimè perferunt; ij maximo sunt in pretio: nullo verò loco, quorum natura infirmior minimè ad ea durat. Intestinis odijs, bellisque atterunt sese. Nequaquam tamen id verum est, quod aliqui tradidere, corporibus humanis vesci. Plurimùm herbis sponte nascentibus, venatu, piscatuque vescuntur: & Maizio, qui communis Orbi non est cibus, quo fermè loco triticum est apud nostrates. Id genus illud est frugum, quod ad nostras aduectum oras, alij aliter, & quidem in Italia granum, aut millium Indicum, aut etiam perperam granum Turcicum appellant. Vdo, validoque solo latissimè prouenit. Ad proceritatem tritici euadit: crassus est culmus, ac millio propior, folijs prope arundinaceis: ex culmo panicula funditur fruge casta: ex geniculis iuxta folia spicæ existunt foliaceo inuolucro contextæ, quæ grandibus constructæ granis haud malogranatorum dissimilibus, rotunditate paulatim decrescente in speciem metæ tenuantur, colore fermè pallidulo: quamquam & fusci, & aliorum generum est videre. Hæc vsitatissima Americanis populis esca est, nequaquam tritici nostratis vsui conferenda. Floridani, quia plerumquæ sterile solum est, pro anni tempestatibus, vt se quippiam frugum alicubi extulerit, vel piscandi maturitas inuitarit, mapalia gregatim mutant. Qui inter eos dignitate ceteris præstant, Cacique (vt fermè alibi nouo in Orbe) nominantur. Nulla adhuc facta in vastitate illa Diuini verbi sementis fuerat: nequicquam seculi huius anno quadragesimo nono aliquot religiosi Dominicanis magno labore conatis. Hispani pauca ad oram maritimam habebant præsidia: quæ oppugnantibus acerrimè indigenis, perque occasionem carptim alios, atque alios mactantibus, extrema omnia, præsertim ab fame, pertulere. Hisque in angustijs, aiebat Menendes, æquissimo se animo esse, quòd sciret arma sua non nisi Diuinæ gloriæ militare: persuasumque haberet precibus, quæ fiebant ab Societate, impetrari à Deo, vt tandem vbique victor euaderet: & quicquid aggrediretur ex voluntate conficeret: eoque auidius Socios expectabat. Exacto igitur inter summas angustias anno, in portum Sancti Augustini, ad auxilium ab Rege Hispano missæ, tertio Kalendas Iulias, naues septendecim inuehuntur. Incredibilis ad earum conspectum, cum & militum, & armorum, & commeatus ingens copia afferretur, lætitia extitit: magisque gaudebat Præfectus, quòd expetitos in ijs vehi Sacerdotes opinabatur. Ceterum dum regiæ quædam literæ seruis conficiuntur; classis ex Hispania, non expectatis, quos Societas destinarat, soluit. Quos cum abesse Præfectus vidit, vehementer ingemuit, non eò solùm, quòd retardari Euangelij factum dolebat; sed etiam suam apud Barbaros quòd periclitari sentiebat fidem, tanquam adhuc eos inani religiosorum hominum spe, & expectatione lactasset. Verùm eo ipso tempore è Bætico Sancti Lucae portu Petrus Martinus, & Ioannes Rogerius Sacerdotes, & Franciscus Villaregius vitæ domesticæ administer, spectatæ omnes, eximiaque virtutis, in Floridam cum classe in Hispaniam nauam tendente egrediebantur. Et quidem quo animo irent ceteri, præcipuèque Martinus, argumento sunt literæ, quas sub protectionem ad Borgiam dedit. Præter alias, inquit, literas, egi iam gratias Paternitati tuæ de beneficio, quod in me

per

per te Del bonitas contulit: speroque de eius clementia id magnopere ad obsequium ipsius castorum, & gloriam: cui proprium est insignia facta piscatorum, ac vilium hominum ministerio facere, quo laudetur magis eius nomen, & cognoscatur potestas. Ego, quæ Dei indulgentia est, magno animo iter capesso, valde eius gratia fretus, vitæque meæ, & sanguine ad eius obsequium sæpè in hanc expeditionem oblati. Deoque aspirante certus esto, Pater, quicquid in nobis fuerit virium, eò collaturos, vt Prouincia illæ in conditoris sui, ac redemptoris notitiam veniant: nec pereant animæ sanguine tam pretioso redemptæ: eademque cura admissuros, vt Societas Iesu, quæ tantum mihi bonum detulit, nihil de egregio illo nomine amittat, quod nostri Patres tot, tantisque laboribus pepererunt: quin potius dilateur, & crescat, vt æquum est, ad maiorem gloriam Dei. Illud quidem vellem, alius veniret caput, & dux, cui ego subessem: quanquam hic quoque diuinæ prouidentia ordo me consolatur. Quamobrem sanctæ obedientia virtute plurimum confusus, ad munus accingor, præsertim tam egregios, tantaque bonitate comites nactus Ioannem Rogerium trium votorum Professum, multæ caritatis, hu militarisque Sacerdotem, firmæ, cognitaque in omni genere virtutis: & Francisci seum Villaregium vitæ domesticæ adiutorem, & secundum meum cor, & vt arbitror, Dei. Adeo rari exempli est, ac planè eiusmodi, qualem tantæ res postulabat. Illi, egoque magnopere lati agimus iam que villemus in Prouincia nostra esse, vt aliquid subiremus laborum eius causa, qui causa nostra ad sudorem vsque cruentum, necemque acerbissimam laborauit. Sanè, quoniam tanti momenti est prima christiana fidei semina in regionem adeo paten tem inferre, libenter coram exosculati sanctissimos pedes, benedictionem Beatissimi Patris Pij Quinti excepiilemus. At id quia fieri non poterat, satis nos consolatae sunt literæ, quibus cognouimus per benignè illum nobis absentibus, & benè precatum, & singularia beneficia imperitisse: ac tua Paternitas poterit nostro nomine ei confirmare, præter votum proprium, quo ego tanquam professus illi astringor, ad nouum illi quærendum gratiam proficisci fidelissimos Sanctæ Romanæ Ecclesiæ filios: paratos, cum diuina gratia, sanguinem pro ipsa fundere, & vitam in ea longius proferenda ponere: idque pro summo Dei beneficio numeramus. Tua simul Paternitas nobis iam iam cõscensuris benè precetur, vt vbique meminerimus tuos, ac Societatis, cui immensum debemus, esse nos filios. Illud mihi cor vehementer exercuiat (vt verum fatear, Pater) quod parum tredecim, aut quatuordecim annis profecerim, quibus me Societas tantâ curâ, tamque eximio lacte iam educat: doctrinâ, atque exemplis tam insignium, piorumque Heroum: regulis, & constitutionibus tam absolutis, ac sapientibus: tanto mortificationis vsu, & orationis: tot collationibus, & cohortationibus pijs: denique adeo prudentium, studiosorumque gubernatione Præsidentum: vt spatio tot annorum iam vel saxum emolliri debuerit: ideoque cor meum tangitur, quod eò transeo, vbi præsidij hisce cunctis prope nudabor. Quare oporteret nunc adhibere diligentiam ad comparandam annonam in eum locum, vbi erit vtique vsui, & campus amplissimus patiendi. O si in hac ex Hispania profectioe cunctos è Societate Patres, Fratresque alloqui daretur! Vt eo sensu, quo ego commoueor, excitarem currentes, admoneremque, vt præsentem vtantur tempore: ex vberimis pretiosarum rerum fodinis, atque thesauris, in quibus versantur, sedulo capiant fructus, seponant, recondantque in tempora huic meo similia. Verum, quia id negatum est; eò valeat sensus hic animi mei, vt supplicem Paternitati tuæ, totique Societati, vt me, meosque Socios Deo commendent, quod iniuncto nobis munere, cum Dei Domini nostri gloria, & proximorum adiumento fungamur. Hæc, aliaque, tanquam è redundanti pectore Pater Martinus promens, & beatum sibi finem affirmatè vaticinans cum Socijs, quarto Kalendas Iunias vela fecit, tantâ animi voluptate, vt Prouincialem Auellanedam, aliosque vicinos Socios vehementer ad eiusmodi labores accenderet. Vbi prope Floridam ventum est; ab classe in nouam rectâ pertendente Hispaniam separati, flexerunt in Septentrionem cursum. Iamque octauo Kalendas Octobris vix decem ab continente leucis distabant. Verum nauarcho minimè locorum agnoscente faciem,

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

H 2

diu

143

P. Martinij comites P. Io. Rogerius & Frater Franciscus Villaregium.

144

P. Martinus prædicat sibi necem.

145

Societatis occasiones ad profectum.

146

P. Martini caritas.

221

no pante
-o di 9
-o di 9
-o di 9

221

no pante
-o di 9
-o di 9
-o di 9

221

no pante
-o di 9
-o di 9
-o di 9

diu hæere consilij ancipites. Promptum erat consilium mittere in scapha viros, qui ad littora appulsi regionem explorarent. Sed quia latè indomiti, immanesque colebant Barbari; consilium erat plenum discriminis, quod nemo (vt quisque vel sua communibus præfert, vel alienis amat casibus tutus fieri) subire priuatim inducebat animum. Belgas quosdam nauarchus iubebat ire: qui asseueranter negarunt ituros, nisi vnâ iret Pater Martinius, siue aduersus Barbarorum ferociam ab eius sanctitate sibi sperarent tutelam: siue vt nauarchi, si quid interim incideret, obligatam haberent fidem eo pignore, ne ipsos in Barbaria ignota defereret. Belgarum postulata statim vt Martinius audijt; nullum pro communi causa periculum reformidans, cupiensque quamprimum possessas à Dæmone terras euangelico pede calcare; transiit primus in scapham: nouem Belgæ, perpauci Hispani sequuntur. Vix terras attigerant, cum coorta repente tempestas nauim; vndè descenderant, procul ab cospectu abstulit. Quæ cum diu errasset, ad insulam tandem Cubam euasit. Interim Pater Martinius, ac Socij in continentis littus egressi, vestigium nullum Hispanorum, deserta cuncta inueniunt. Cùmque hinc horridum, ac minacem Oceanum, hinc ignotas, ac vastas spectarent solitudines; eodem loco dies decem, si fortè alicunde se nauis ostenderet, præstolantur prope ieiuni. Prodibant interdum, paucasque legebant herbas, præeunte cum Christi in Cruce fixi effigie Patre Martino: cuius de caritate dein comites retulerunt planè miranda; addiditque Hispanus iuuenis Florius nomine, auditum ab se non Hispanos modò Hispanicè; sed etiam Belgas Belgicè ita cohortantem; ac si eum sermonem à puero hausisset. Post longam moram, cum spes nusquam à mari, nullus mortalium in ora maritima appareret; interiora petere præ Barbarorum metu, locorum ignari, non auderent, superque omnia fame enecarentur; propulsa ad vicinum fluuium scapha, aduersus eum quindecim fermè passuum millia subierunt. Quo in itinere cum item nil nisi solæ, desertæque terræ oblatæ essent; relapsi in mare, statuerunt legentes oram, tentare si quem portum vispam inuenirent. Ad leucas viginti progressis alius amnis occurrit, quem aduersus cursu dum subeunt, nauicula vado inhæsit: ad quam reuellendam primus omnium Martinius delapsus in aquas, cunctis connixus viribus, duobus Hispanis adiuuantibus, in altiora aluei expulit. Nocte ibi exacta, vt dies terras aperuit, exploraturi regionem in ripam exscendunt: paucisque ad scapham relictis, ceteri, Patre Martino Christi Iesu effigiem ad lanceæ cuspidem alligata præferente, terram ingrediuntur, Calitum patrocinia litaniarum cantu poscentes. Occurrere inter pinus multas tuguria quædam: vnus duntaxat mortalis conspectus est, qui statim se fuga in proximas sylvas abdidit. Necessitas peregrinos adegit intrare tuguria, scrutarique si quid fortè inesset eneçtis prope fame corporibus sustinendis. Grandem in vno inuenere piscem: cuius cum dimidium abstulissent, monete Patre Martino, vt, si quid haberent, pro pretio relinquerent; Florius sagum, & viriolam ex vitro reliquit. Indè paululùm exhilarati, eodem Beatos ordinatim carmine salutantes, ad scapham regrediuntur, communicaturi cum Socijs inuenta solatia. Ita illic dies exactus. Postero die ad fluminis ripam quinque numero apparent indigenæ, manuque edito signo aduocabant ad ripam. Vbi enim sagum, ac torquem domi inuenerunt; vt vero simile est, bonos viros, qui aliena noluisent inempta sumere, eosdem necessitate pressos rati, venerant visendi studio, & iuandi. Quare Patre Martino cibos gestu, manu ad os admota, poscente (ad naturalem enim linguam ignoratio artificiosa redegerat) raptim ad tuguria reuertuntur. Suspicabantur alij ad sagittas rediisse capiendas: tamen, vt Pater Martinius prædicebat, egregia aqua, cocto pisce, alijsque rebus onusti rediere: perofficiosè significantes nequaquam hostilem esse gentem. Et Pater, cui aliud non suppetebat, ex libro, quem secum habebat, pecorinæ chartæ folia detrahens, & bellulas (sorsice vt reor) concinnans figuras, amicitie monumento eis donauit. Quas illi omnis elegantie rudes, sed iuxta pueros curiosi, magni se facere ostendebant. Florius verò sibi thoracem, alter Hispanus femoralia detracta dedit: paulòque securiùs regressi ad mare, existimantes non procul abesse Hispanos, quòd amicos inue-

inuēissent populos, ultra pergunt fringentes littora terras explorare. Ex eo loco ad singula flumina, quæ crebra intercurrerant, accolentes populos inuenerunt: à quibus accepti benignè, recreatique sunt. Postremò etiam ex homine grandæuo, cuius multò centenariò maior existimabatur ætas, capillò ad vsque genu promisso, per nutus argumentantes intelligunt, ubi populos tres totidem discretos annibus præteruēcti fuerint, Hispanum inuenturos Præfectum. Ergo alacres instaurato cursu vnum, itemque alterum populum prætergressi, ad insulam modici ambitus, Tacatucurum nomine, in adolēcentes quatuor piscatui intentos incidunt. Placuit quibusdam è scapha propius ad eos accedere, minùs probante Patre Martinio. Adolēcentes sine cunctatione vim piscium magnam obtulere. Sed vnus celeri cursu proripuit se. Indè aliqua suspicio suborta fraudis. Descenderant aliquot Belgarum in ripam: perexigua in aqua constiterat scapha, in eaque Pater. Nec mora plus quadraginta Tacatucurani confluunt. Duodecim in scapham intrant: ceteri consistunt in littore. Hic Florius: Nequaquam hæc mihi ora placent: non hi vultus amicorum sunt, Pater: facisamus à terra. Pater iussit vocari Belgas. Dum hi aduocati scapham ineunt, quidam Barbarorum post terga medios Patrem Martinium, duosque Belgas repente furtim complexi, cum ijs dant sese in flumen: viribusque præualidi exinanitos ærumnis, ac dolosè implicitos in littus asportant. Alius Florij guttur inuasit injectâ vtrâque manu: sed is eluctans eo se nodo, mordicus abrepta barbaro manus parte, euoluit. Pater Martinus, in oculis omnium miseram è scapha spectantibus carnificinam, postquam pertractus ad terram est, cum genibus, vt potuit, insistens extulisset ad cælum manus, capite claua infraacto, expirauit. Similiter duo Belgæ occisi, & spoliati. Qui reliqui erant in scapha, vix è sagittis elapsi hostium, raptim progressi; altero die procul conspecto nauigio, actum de se quoque putabant. Sed paulò post, cognito milites esse Petri Menendis, vertit in gaudium timor: quanquam breue, ac miserum gaudium. Quippe tum demum sui cura solutos desiderium, & commiseratio Patris Martinij subiit, quem procul indè non amplius quinque leucis mortuum reliquerant: nec poterant eius commendandæ caritatis, eximiamque virtutis finem vllum inuenire: vt cum ipsis ad legendas prodibat herbas, vt eisdem coquebat noctu in littore, vt consolabatur, ac sustentabat vnus omnes. Sed, si quisquam, Petrus Menendes ingemuit, indignum se tanto auxilio lamentans, suisque peccatis factum, vt Deus talem virum sibi eripuisset, in quo plus spei, fiduciæque, quam in magni exercitus robore collocasset. Et erat sanè Pater Petrus Martinus firmarum virium, memoriæ amplæ, multa, variaque doctrina, prudentia quoque ad religiosam gubernationem egregia: sed longè magis virtutum, quibus ipse in se sacer asceta perficitur, veris, solidisque ornamentis abundans. Nihil obedientius illo, nihil modestius, nihil laboriosius, nihil amantius animarum. Idibus Octobris Anno salutis humanæ millesimo quingentesimo trigésimo tertio Celdis in Diocesis Cæsaraugustanæ oppido honestis oribus parentibus puer castitatem perpetuam vouit. Post nauatam latinatam, humanitatisque cum laude operam, & Magisterij lauream in philosophia relatam, nullum habebat cum hominibus nostris usum, potius ab consuetudine eorum animus abhorrebat. Verum ita euenit, vt cum in comitatu sodalium quatuor, qui omnes Societatis candidati erant, Valentia ad Collegium, ne eos parum humanè, urbanèque videretur deserere, contendisset; auditâ cohortatione publicâ, perspectaque mutuâ inter Socios caritate, eiusdem amore vitæ succenderetur. Atque (vt abdita sunt diuina consilia) sodalium quatuor, siue quòd ab incepto sponte defuissent, siue quòd probati non sint, nemine admisso, receptus ipse est ab Hieronymo Natali tum Visitatore: atque per autumnum anni supra sesquimillesimum quinquagesimi tertij admissus est domum. Vt autem viribus animi iuxta, & corporis abundabat; etiam num diaconus, theologiæ simul dabat operam, simul concionabatur Valentia, simul Ministrum domi agebat: iisdemque muneribus, & insuper Rectoris, cuius gerebat vices, Vallisoleti diu suffecit: cum diceret non ad munera solum duo se, si Moderatores imponerent, sed ad ducenta paratum esse. Pari contentione animi cum concionator itabat in oppida prolixi ieiunij tempore, super

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

H. 3.

alios

141
et mulegat
quidam m
14102 mup

147
Patris Martinij
beata mors.

148
edo mubio
mubio

148
Eiusdem vir-
tutes eximie.

alios labores, pueros catechesi sedulus imbuebat : totumque semestre in agro Valentino euangelizans Apostolico ritu, victumque emendicans exegit. Oranum in Africam (vt suo loco scriptum est) cum Hispano exercitu profectus, omnia religiosi viri, famulique diligentis officia aduersus saucios, ægrosque milites magna caritate, & commendatione omnium exhaustit. Idque fecit eò solertiùs, quòd erat ipse operum sciens serè omnium, quæcumque ad vitæ necessitates inter religiosos manu tractantur. Ita enim accurato ingenio erat, vt quodcumque munus attingeret, eius totum assequi artificium conaretur. Itaque cum ex obedientia nunculina, nunc alijs, atque alijs humilibus ministerijs exercitus esset, non vsui modò præsentì facere satis studuerat, sed obseruarat singulorum rationes, & expertus erat. Denique magistrorum peritiam adæquarat. Aspera ita non auersabatur, vt simpliciter affirmaret, meliùs sibi, & iucundiùs in arduis, odiosisque sensui esse, quàm in quieta faciliq; vita: nec quicquam adeo esse operosum, ac formidandum, quod Dei gratia, atque obedientia fretus, non audacter assumeret: experimento edoctus quò plus periculi, ac difficultatis haberent gerendæ res, eò affluentius diuinam opem adesse. Haud facillè dictu est quàm in obedientia acquiesceret. Illud in summis ducebat delicijs, si animum suum ingenuè totum Præsidibus apertum, totumque in eorum manibus situm haberet. Indè nil perhorrescens, asperrimaque imperia adamabat, & ad Hæreticorum, vel Ethnicorum destinari terras optabat: maximèque ad Gentes, quibus primùm inferenda esset christiana religio. Cuius diuturni, atque ardentissimi voti tandem compos effectus, Deo quasi gloriosæ mortis compendio multorum compensante annorum præclara facta, ad nobilem palmam peruénit. Quis enim dubitet clarissima illum palma donatum, cum ex Europa contestandæ fidei causa, propagandæque discesserit, inque eius operis conatu sanguinem fuderit? Atqui cum è naui in scapham non prædicandi modò obiectans periculo transilierit; deinde ante receptos in scapham periclitantes comites noluerit in tutum subducere se se; si maiorem caritatem nemo habet eo, qui dat animam suam pro amicis suis; profectò non vnã videatur accepisse palmam.

149
Ingenium Patri Maccinno quam Solers.

150
Eiusdem excellentias animi.

151
Eiusdem obedientia.

151
Eiusdem obedientia.

HISTO.